ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.)
ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΓΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Τζαμπάρη Μαρία

Επιβλέπουσα: Δρ. Αναστασία Κατσαμάκη

Χανιά, 23/07/2024

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί μια κριτική βιβλιογραφική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ξενοδοχειακή εγκατάσταση, καθώς η κλιματική αλλαγή στον τομέα της φιλοξενίας είναι πλέον όλο και πιο εμφανής.

Στο 1ο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τον αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής στα ξενοδοχεία και για την αντιμετώπισή της μέσω της εφαρμογής τεχνολογικών, οικονομικών και κοινωνικο-πολιτιστικών αλλαγών, στοχεύοντας στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου. Στο 2ο κεφάλαιο αναλύεται η σημασία της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στον κλάδο της φιλοξενίας και η επίδραση της στη διατήρηση των πόρων και της βιωσιμότητας.

Στο 3ο κεφάλαιο διερευνώνται οι βιώσιμες πρακτικές, η προώθησή τους και τα οφέλη που προκύπτουν για την ξενοδοχειακή βιομηχανία, ενώ στο 4ο κεφάλαιο μελετώνται οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η βιώσιμη ξενοδοχειακή ανάπτυξη, η σημασία της καλλιέργειας της οικολογικής συνείδησης των ταξιδιωτών και της περιβαλλοντικής κουλτούρας. Ακολουθεί το 5ο κεφάλαιο στο οποίο μελετώνται περιπτώσεις ξενοδοχείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και τα συμπεράσματα.

Λέξεις-Κλειδιά: περιβάλλον, βιωσιμότητα, ξενοδοχειακή εγκατάσταση, κλιματική αλλαγή

Abstract

This dissertation is a critical bibliographic study of environmental impacts for a hotel establishment, as climate change in the hospitality sector is now more and more evident.

Chapter 1 talks about the impact of climate change on hotels and how to deal with it through the implementation of technological, economic and socio-cultural changes, aiming to reduce greenhouse gas emissions. Chapter 2 analyzes the importance of environmental sustainability in the hospitality industry and its impact on resource conservation and sustainability.

In Chapter 3, sustainable practices, their promotion and the resulting benefits for the hotel industry are explored, while in Chapter 4, the challenges faced by sustainable hotel development, the importance of cultivating the ecological consciousness of travelers and the environmental culture are studied. In Chapter 5 there is a presentation of hotel case studies in Greece and abroad and afterwords the conclusions that follow.

Keywords: environment, sustainability, hotel facility, climate change

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά όλους τους καθηγητές μου και κυρίως την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου τη Δρ. Αναστασία Κατσαμάκη, διότι η ολοκλήρωση της Πτυχιακής Εργασίας θα ήταν αδύνατη χωρίς τη πολύτιμη στήριξη και την επιστημονική καθοδήγησή της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω επίσης στην οικογένειά μου και τους φίλους μου για την συνεχή τους συμπαράσταση, την υπομονή και την υποστήριξη που μου παρείχαν σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη **2**

Abstract **3**

Ευχαριστίες **4**

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή **6**

1.1 Στόχος της εργασίας 6

1.2 Επίδραση της κλιματικής αλλαγής στη ξενοδοχειακή βιομηχανία 6

Κεφάλαιο 2: Η σημασία της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας για τα ξενοδοχεία **7**

2.1 Ο αντίκτυπος της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας 7

2.2 Αβεβαιότητα κλιματικών αλλαγών 9

Κεφάλαιο 3: Διερεύνηση Βιώσιμων Πρακτικών στην Ξενοδοχειακή Βιομηχανία **11**

3.1 Θεωρητικές όψεις σχετικά με τη βιώσιμη ξενοδοχειακή βιομηχανία 11

3.2 Προώθηση βιώσιμων πρακτικών στα ξενοδοχεία 12

3.3 Οφέλη από βιώσιμες πρακτικές στα ξενοδοχεία 12

Κεφάλαιο 4: Προκλήσεις βιωσιμότητας που αντιμετωπίζει ο ξενοδοχειακός κλάδος **15**

4.1 Η σημασία της αειφόρου ανάπτυξης 15

4.2 Λόγοι ασθενούς δέσμευσης για βιωσιμότητα σε ξενοδοχεία 16

4.3 Πιστοποιήσεις βιωσιμότητας 18

4.4 Λήψη μέτρων για υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών 19

4.5 Οικολογική συνείδηση ταξιδιωτών 21

Κεφάλαιο 5: Μελέτες περίπτωσης ξενοδοχείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό **23**

5.1 The Savoy Hotel 24

5.2 Hotel Adlon Kempinski, Berlin, Germany 26

5.3 Marriott Hotels & Resorts 27

5.4 Sani Resort, Χερσόνησος Κασσάνδρας 29

5.5 Costa Navarino Μεσσηνίας 31

5.6 Crecotel, Hotels & Resorts 35

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα **38**

Βιβλιογραφία **39**

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

1.1 Στόχος της εργασίας

Η υιοθέτηση πολιτικών αειφόρου τουρισμού είναι ζωτικής σημασίας για τον περιορισμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την θωράκιση έναντι των αρνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Σκοπός της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας είναι η επίτευξη μιας κριτικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης τόσο της διεθνούς όσο και της ελληνικής βιβλιογραφίας σχετικά με τη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ξενοδοχειακή εγκατάσταση.

1.2 Επίδραση της κλιματικής αλλαγής στη ξενοδοχειακή βιομηχανία

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί σήμερα μια παγκόσμια ανησυχία που απαιτεί άμεση προσοχή και συλλογική δράση σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της ξενοδοχειακής βιομηχανίας. Εξαιτίας της αύξησης της θερμοκρασίας και της όλο και συχνότερης εμφάνισης ακραίων καιρικών φαινομένων, ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής στον τομέα της φιλοξενίας γίνεται πλέον όλο και πιο εμφανής. Ο κλάδος της φιλοξενίας, που περιλαμβάνει ξενοδοχεία, θέρετρα, εστιατόρια και άλλες εγκαταστάσεις διαμονής, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις παγκόσμιες εκπομπές άνθρακα λόγω των ενεργοβόρων λειτουργιών και της εξάρτησής του από φυσικούς πόρους. Η κατανάλωση ενέργειας της ξενοδοχειακής βιομηχανίας έχει γίνει πλέον το επίκεντρο των παγκόσμιων προσπαθειών για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και την προώθηση της βιωσιμότητας.

Ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής στα ξενοδοχεία εκτείνεται πέρα από την κατανάλωση ενέργειας, περιλαμβάνοντας και οικονομικές συνέπειες, καθώς τα κέρδη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας επηρεάζονται σημαντικά από τις διακυμάνσεις της θερμοκρασίας, εμφανίζοντας τόσο χωρικές όσο και εποχιακές διαφορές. Ως αποτέλεσμα, οι καταναλωτές να επιλέγουν να διαμένουν σε ξενοδοχεία φιλικά ως προς το περιβάλλον, όπως τα οικολογικά καινοτόμα (πράσινα) ξενοδοχεία, τα οποία αναμένεται τώρα να αποτελέσουν το σημείο αναφοράς για την προστασία του περιβάλλοντος και τον μετριασμό των κινδύνων για την ανθρώπινη υγεία.

Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής απαιτεί την εφαρμογή τεχνολογικών, οικονομικών και κοινωνικο-πολιτιστικών αλλαγών με στόχο τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου [1]. Ωστόσο, τα ξενοδοχεία προκαλούν περιβαλλοντικές εξωτερικές επιδράσεις, όπως οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου (Greenhouse Gas Emissions-GHG), η κατανάλωση νερού και η ρύπανση, η ρύπανση από σωματίδια, η καταστροφή του στρώματος του όζοντος και η παραγωγή στερεών αποβλήτων. Συνεπώς, η μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των ξενοδοχείων είναι κρίσιμη για την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξή τους [2].

Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση υπογραμμίζει τη κριτική θεώρηση και παρουσία ακαδημαϊκών πηγών (δημοσιεύσεις έγκριτων επιστημονικών άρθρων σε ηλεκτρονικά περιοδικά) όπως και της ξενόγλωσσης και της ελληνικής βιβλιογραφίας με σχετικό επιστημονικό περιεχόμενο.

Η αξιοποίηση της τρέχουσας επιστημονικής γνώσης και των ερευνητικών δεδομένων, κατόπιν κριτικής αποτίμησης από την ερευνήτρια, επικεντρώνεται στην ανάδειξη του ερευνητικού ελλείμματος όσον αφορά την έρευνα του γνωστικού αντικειμένου και τη παρουσίαση των ευρημάτων των συναφών ερευνών.

Κεφάλαιο 2: Η σημασία της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας για τα ξενοδοχεία

2.1 Ο αντίκτυπος της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας

Σήμερα η σημασία της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας περισσότερο από ποτέ άλλοτε είναι αδιαπραγμάτευτη για τους ταξιδιώτες, γι' αυτό και οι υπεύθυνοι για το σχεδιασμό εκδηλώσεων, οι διαχειριστές εταιρικών ταξιδιών όπως και οι ξενοδόχοι θα πρέπει να είναι έτοιμοι να ανταποκριθούν αναλόγως [3].

Ο τομέας της φιλοξενίας ευθύνεται για το 1% των παγκόσμιων εκπομπών άνθρακα, με τα ξενοδοχεία να αντιπροσωπεύουν περίπου το 21% των συνολικών εκπομπών του κλάδου. Προσθέτοντας σε αυτό το ποσοστό και το 18% των τροφίμων που αγοράζονται από τις βιομηχανίες φιλοξενίας και τις υπηρεσίες εστίασης και που σπαταλώνται κάθε χρόνο, η ξενοδοχειακή βιομηχανία δαπανά οκτώ φορές περισσότερο νερό ανά άτομο σε σύγκριση με τον τοπικό πληθυσμό [4].

Οι φυσικές καταστροφές, συμπεριλαμβανομένων των ακραίων καιρικών συνθηκών, οι σεισμοί, οι πλημμύρες και η αύξηση της παγκόσμιας θερμοκρασίας επηρεάζουν ήδη τον τομέα της φιλοξενίας, αυξάνοντας το κόστος λειτουργίας και μειώνοντας τον αριθμό των τουριστών που επισκέπτονται ορισμένους προορισμούς [3].

Ο κλάδος της φιλοξενίας συνεχίζει και ασκεί αυξημένη πίεση στο περιβάλλον εξαιτίας των απαιτητικών αναγκών για φυσικούς πόρους. Ωστόσο, η ξενοδοχειακή βιομηχανία βασίζεται στους ίδιους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους – δάση, παρθένα τοπία, παρθένες αμμώδεις παραλίες, τιρκουάζ νερά, γραφικοί καταρράκτες, ακμάζοντες κοραλλιογενείς ύφαλοι, χλωρίδα και πανίδα, οι οποίοι χρησιμεύουν ως σπουδαία τουριστικά αξιοθέατα και λόγοι έλξης τουριστών για ταξίδια. Ως εκ τούτου, η διατήρηση των πόρων και η βιωσιμότητα δεν είναι σημαντική μόνο για τις επόμενες γενιές αλλά και για την ίδια την επιβίωση και την ανάπτυξη του κλάδου της φιλοξενίας [3,4].

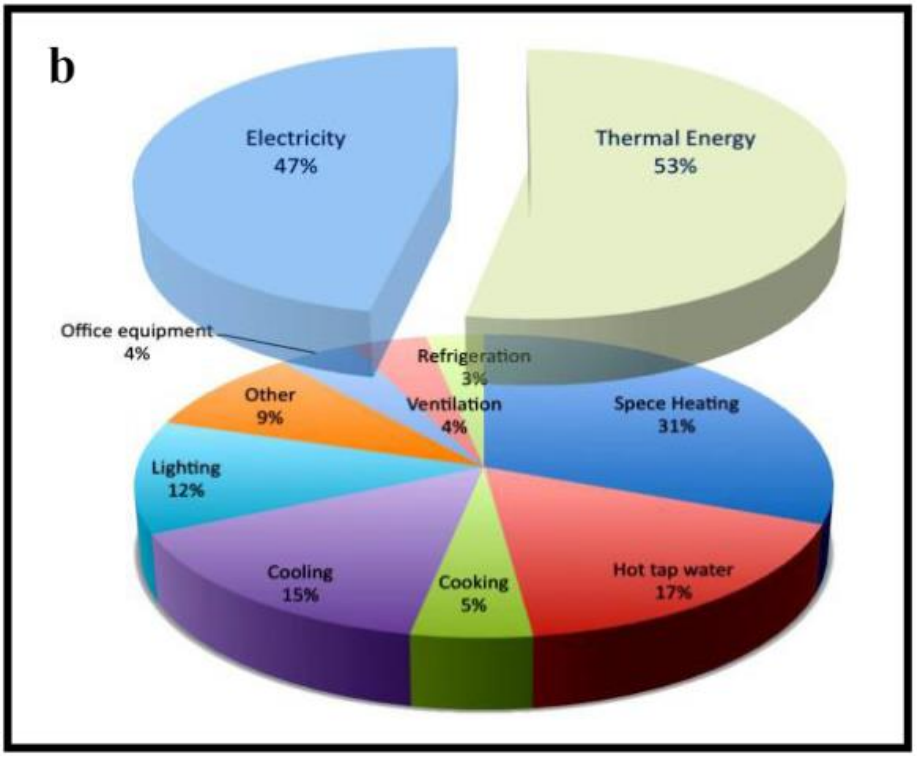
Εκτός από τις οδηγίες και τις κατευθύνσεις που οι κατά τόπους κυβερνήσεις και ρυθμιστικές αρχές χορηγούν για την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών, ο κλάδος της φιλοξενίας πιέζεται επίσης από τους πελάτες και τους επενδυτές του να αγκαλιάσει τη βιωσιμότητα και να την κάνει αναπόσπαστο μέρος του τρόπου λειτουργίας τους [4].

Αρκετοί παράγοντες του κλάδου έχουν πλέον επικεντρωθεί στη μείωση των απορριμμάτων και στην ανακύκλωση, τη μείωση της κατανάλωσης νερού, την εξοικονόμηση ενέργειας, την ελαχιστοποίηση της χρήσης πλαστικών μιας χρήσης και τη μείωση του συνολικού αποτυπώματος άνθρακα [3,4].

Σύμφωνα με το Hotel Energy Solutions, η συνολική κατανάλωση ενέργειας ανά τελική χρήση σε ένα τυπικό ξενοδοχείο απεικονίζεται στο Γράφημα 1. Ο κλιματισμός χώρου, ο οποίος περιλαμβάνει θέρμανση/ψύξη, εξαερισμό και κλιματισμό, αποτελεί τον μεγαλύτερο τελικό χρήστη ενέργειας που αντιπροσωπεύει περίπου το ήμισυ της συνολικής κατανάλωσης στα ξενοδοχεία στην Ελλάδα. Η χρήση ζεστού νερού είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος χρήστης και αντιπροσωπεύει το 17% της συνολικής ζήτησης ενέργειας, ενώ ο φωτισμός είναι ο τρίτος χρήστης και αφορά το 12%. Η χρήση για θερμική ενέργεια είναι 53%, για ηλεκτρική ενέργεια

είναι 47%, για θέρμανση χώρου 31%, για ψύξη 15%, για εξαερισμό 4%, για εξοπλισμό γραφείου 4%, για κατάψυξη 3% ενώ για άλλες χρήσεις 9% (Γράφημα 1).

Γράφημα 1. Συνολική κατανάλωση ενέργειας σε τυπικό ξενοδοχείο στην Ελλάδα (πηγή: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1878029617301032?via%3Dihub)

Ο σημερινός ταξιδιώτης γνωρίζει πολύ καλά τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει ο τουρισμός στο περιβάλλον και αναμένει από τα ξενοδοχεία τόσο να αναλάβουν την ευθύνη όσο και να διεξάγουν τις δραστηριότητές τους με βιώσιμο τρόπο. Για το λόγο αυτό, ο ξενοδοχειακός κλάδος ανταποκρίθηκε γρήγορα σε αυτές τις αλλαγές στις προσδοκίες των πελατών και των επενδυτών του, ιδιαιτέρως μετά τη πανδημική εποχή, ώστε σταδιακά να γίνεται όλο και πιο «πράσινος» [4].

Ωστόσο, η βιωσιμότητα σήμερα σημαίνει κάτι πολύ περισσότερο από μια απλά «πράσινη» οδηγία διαχείρισης των επιπτώσεων στο περιβάλλον, καθότι αφορά επίσης την οικονομική πρόοδο και την κοινωνική ανάπτυξη. Κοινωνικές ανησυχίες όπως η ένταξη, η παροχή ίσων ευκαιριών, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, η προώθηση της υγείας και της ευημερίας των εργαζομένων, η προώθηση βιώσιμων πρακτικών σε τοπικό επίπεδο, η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας και της διαφορετικότητας στο εργατικό δυναμικό αποτελούν μέρος της ατζέντας βιωσιμότητας [4,5].

Οι βιώσιμες ξενοδοχειακές πρακτικές δεν αφορούν μόνο την επιστροφή στη φύση. Σύμφωνα με έρευνα της Booking.com, το 74% των ταξιδιωτών δηλώνουν ότι θέλουν οι ταξιδιωτικές εταιρείες να προσφέρουν πιο βιώσιμες ταξιδιωτικές επιλογές και το 43% είναι πρόθυμοι να πληρώσουν περισσότερα για να υποστηρίξουν πιστοποιημένες βιώσιμες ταξιδιωτικές επιλογές. Η υιοθέτηση πιο φιλικών προς το περιβάλλον επιχειρηματικών πρακτικών θα μπορούσε να επηρεάσει ουσιαστικά περισσότερες επιχειρήσεις μακροπρόθεσμα [5].

Η ξενοδοχειακή βιομηχανία έχει αναγνωριστεί ως ένας από τους ζωτικούς τομείς που μπορεί να έχει σημαντική συμβολή στην επίτευξη των τριών πυλώνων της αειφόρου ανάπτυξης (κοινωνικό-οικονομικό-περιβάλλον) βάση της Ατζέντας 2030 των Ηνωμένων Εθνών, έχοντας έτσι τη δυνατότητα να κατευθύνει τις κοινότητες προς μια πράσινη οικονομία. Με την αυξανόμενη περιβαλλοντική συνείδηση, τα ξενοδοχεία αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία να προσφέρουν όλο και περισσότερο “πράσινα” προϊόντα και υπηρεσίες [6].

Ως αποτέλεσμα, διάφορα πράσινα χαρακτηριστικά ενσωματώνονται στα ξενοδοχεία, όπως για παράδειγμα συμμετοχή σε περιβαλλοντικές συνεργασίες ή προγράμματα πιστοποίησης, χρήση προγραμμάτων ανακύκλωσης και λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας στα δωμάτια [5,6].

2.2 Αβεβαιότητα κλιματικών αλλαγών

Οι αβέβαιες κλιματικές αλλαγές και η εξάντληση των πόρων αποτελούν αρνητική απειλή για τον κλάδο της φιλοξενίας και ενδέχεται να εμποδίσουν τη ροή εργασιών του ξενοδοχειακού τομέα στο μέλλον. Για το λόγο αυτό, η βιομηχανία φιλοξενίας, ως ένας από τους σημαντικότερους καταναλωτές φυσικών πόρων, θα πρέπει να ακολουθεί βιώσιμες πρακτικές για την προστασία του περιβάλλοντος και να είναι κοινωνικά υπεύθυνη [7].

Η υπερθέρμανση του πλανήτη διαφαίνεται στον ορίζοντα της κοινωνικής σκέψης εδώ και δεκαετίες και ο αντίκτυπός της έχει αποδειχθεί αδύνατο να αγνοηθεί. Τα βίαια ασταθή καιρικά μοτίβα έχουν φέρει το θέμα της κλιματικής αλλαγής στο κατώφλι όλων, και οι πιο συνειδητοποιημένοι καταναλωτές έχουν πλέον αναγνωρίσει όχι μόνο το υπό εξέταση ζήτημα αλλά και την ανάγκη να γίνουν ενεργό μέρος της λύσης [7].

Τα σύγχρονα πρότυπα καταναλωτισμού ευθύνονται για την τρέχουσα κατάσταση του περιβάλλοντος και αυτό έχει φέρει τις βιομηχανίες, ειδικά όσες βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στον ελεύθερο χρόνο και την ψυχαγωγία, σε αντίθεση με το περιβαλλοντικό κίνημα, καθώς διαπιστώνεται ότι υπονομεύει κατά καιρούς τις βασικές αξίες προτεινόμενων επιχειρηματικών μοντέλων υποστήριξης της βιωσιμότητας [8,9].

Η επανεξέταση της φιλοξενίας ως βιώσιμης πρακτικής γίνεται όλο και πιο επείγον ζήτημα, καθώς η απειλή της υπερθέρμανσης του πλανήτη δεν είναι μια παροδική τάση που θα εξαφανιζόταν μέσα σε μια δεκαετία περίπου. Ένας διαρκώς αυξανόμενος αριθμός καταναλωτών γίνεται όλο και πιο προσεκτικός όσον αφορά τις αγορές τους και τις προσδοκίες που έχουν από την επιχείρηση που εμπιστεύονται [9].

Προσδοκίες όπως η μειωμένη χρήση πλαστικών μίας χρήσης και η κομποστοποίηση έχουν φτάσει σχεδόν στο ένα τρίτο των καταλόγων απαιτήσεων όλων των επισκεπτών όταν επιλέγουν μια ξενοδοχειακή εγκατάσταση. Η υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών έχει γίνει έτσι το βασικός σκοπός για πολλές νέες επιχειρήσεις με την ελπίδα να προσελκύσουν επισκέπτες που ενδιαφέρονται να υιοθετήσουν βιώσιμες επιλογές στη διάρκεια της διαμονής τους [9,10].

Ωστόσο, το θέμα της «επανεφεύρεσης» της φιλοξενίας δεν είναι απλώς ένας ακόμη τρόπος οικοδόμησης μιας στρατηγικής διατήρησης πελατών, καθώς δίνει έμφαση στο τι μπορεί να σημαίνει αυθεντικά βιώσιμη ζωή, εφαρμόζοντάς την στην πράξη. Πέρα από τις σημαντικές περιβαλλοντικές προκλήσεις, οι στενές σχέσεις της βιομηχανίας φιλοξενίας με τις κοινότητες και ο μεγάλος αριθμός ντόπιων κατοίκων που επηρεάζονται από τις δραστηριότητές της ενέχουν σημαντικούς κοινωνικούς κινδύνους σε περίπτωση που δεν ληφθούν τα απαραίτητα

μέτρα διασφάλισης της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Παρόλα αυτά, αυτές ακριβώς οι προκλήσεις παρουσιάζουν μοναδικές ευκαιρίες για τη δημιουργία διαρκών θετικών επιπτώσεων [10].

Με την υιοθέτηση δίκαιων πρακτικών απασχόλησης, την ενεργό ενασχόληση με τις κοινότητες και την υποστήριξη της πολιτιστικής διατήρησης, η βιομηχανία φιλοξενίας μπορεί να διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην προώθηση της κοινωνικής βελτίωσης. Αυτή η κατάσταση υπογραμμίζει τη σημασία μιας συνολικής προσέγγισης για τη βιωσιμότητα, όπου οι περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες συνδυάζονται με ισχυρές κοινωνικές δεσμεύσεις, με στόχο την οικοδόμηση ενός βιώσιμου και δίκαιου μέλλοντος για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς [9,11].

Οι βιώσιμες πρακτικές κάνουν τους οργανισμούς φιλοξενίας να ξεχωρίζουν. Οι σημερινοί ταξιδιώτες, οι θαμώνες εστιατορίων, οι κρατούντες ξενοδοχεία και οι αγοραστές ενδιαφέρονται για τη βιωσιμότητα. Θέλουν να γνωρίζουν ότι οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις που επιλέγουν ακολουθούν περιβαλλοντικά, κοινωνικά και πολιτιστικά ορθές πρακτικές. Για το λόγο αυτό, η συντριπτική πλειοψηφία των millennials και των Generation Zers πληρώνει περισσότερα χρήματα για προϊόντα και υπηρεσίες που δεν βλάπτουν το περιβάλλον, δεν εξαντλούν τους φυσικούς πόρους ή δεν επηρεάζουν αρνητικά τις ζωές των ανθρώπων ή της άγριας ζωής [12].

Παρά την αυξανόμενη πίεση για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την προώθηση βιώσιμων πρακτικών, θεωρείται συχνά η κλιματική αλλαγή ως ευκαιρία για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις να βελτιώσουν τη φήμη τους και να προσελκύσουν πελάτες με περιβαλλοντική συνείδηση και εκπαίδευση [12].

Σύμφωνα με έρευνα της Deloitte, μόνο οι μισοί από τους ερωτηθέντες βλέπουν τους κινδύνους που συνεπάγεται η κλιματική αλλαγή ως υψηλό κίνδυνο για τα επόμενα 3 έτη, ενώ μόνο το 39% ανέφερε ότι η μη συμμόρφωση με τη αυξανόμενη ατζέντα βιωσιμότητας αποτελεί κίνδυνο για την ίδια αναφερόμενη χρονική περίοδο. Γι’ αυτό πλέον και 1 στους 2 καταναλωτές παγκοσμίως (51%) ανησυχεί για την κλιματική αλλαγή [13].

Επιπλέον, ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό καταναλωτών σταμάτησαν να κάνουν αγορές ή να επιλέγουν συγκεκριμένες υπηρεσίες λόγω ηθικών ή σχετιζόμενων με τη βιωσιμότητα ανησυχιών, συμπεριλαμβανομένης της φιλοξενίας. Σήμερα, οι βιώσιμες πρακτικές είναι απαραίτητες για την υγεία και την ανθεκτικότητα κάθε επιχείρησης όπως και των κοινοτήτων στις οποίες δραστηριοποιούνται [13].

Η βιώσιμη φιλοξενία πρόκειται να είναι το κλειδί για το μέλλον των ταξιδιών και ο κλάδος της φιλοξενίας θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι θα συμβάλλει ενεργά στην ελαχιστοποίηση του αρνητικού του αντίκτυπου, μεγιστοποιώντας παράλληλα τη θετική του επιρροή στους καταναλωτές, τις κοινότητες και τον πλανήτη [12,13].

Κεφάλαιο 3: Διερεύνηση Βιώσιμων Πρακτικών στην Ξενοδοχειακή Βιομηχανία

Στη σημερινή εποχή, η βιωσιμότητα γίνεται μια καθιερωμένη επιχειρηματική τάση, η οποία συνδυάζει επιχειρηματικές πρακτικές, πολιτικές και στρατηγικές με την κοινωνική, περιβαλλοντική, πολιτιστική και οικονομική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης, βελτιώνοντας με τον τρόπο αυτό τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιδόσεις του εκάστοτε τομέα. Συνεπώς, βιώσιμο θεωρείται ένα ξενοδοχείο που μέσω της δραστηριότητάς του προσπαθεί να προωθήσει τη δέσμευσή του ως προς τη βιωσιμότητα και την εταιρική κοινωνική ευθύνη [6].

Η ξενοδοχειακή επιχείρηση προσπαθεί να τηρεί μια σειρά φιλικών προς το περιβάλλον μέτρων που της επιτρέπουν να μειώσει το αποτύπωμα άνθρακα και να περιορίσει το αρνητικό της αποτύπωμα στο περιβάλλον. Αν και η αειφορία είναι μια αυξανόμενη τάση στους περισσότερους τομείς σήμερα πλέον, παραμένει ωστόσο ιδιαίτερα σημαντική για την ξενοδοχειακή και ταξιδιωτική βιομηχανία, η οποία είναι γνωστή για την κατανάλωση υψηλών επιπέδων φυσικών και ανθρωπογενών πόρων [6].

3.1 Θεωρητικές όψεις σχετικά με τη βιώσιμη ξενοδοχειακή βιομηχανία

Ο ξενοδοχειακός τομέας, μαζί με τον βιομηχανικό, θεωρείται ένας από τους πιο επιβλαβείς για το περιβάλλον. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί η σημασία της αειφορίας στον ξενοδοχειακό κλάδο η οποία επικεντρώνεται τόσο στη περιβαλλοντική απόδοση των μονάδων διαμονής όσο και στις 3 διαστάσεις της βιωσιμότητας, την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ευθύνη [6,14].

Οι οικολογικές πρακτικές εκτιμώνται όλο και περισσότερο από τους τουρίστες που γνωρίζουν τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις των πράξεων τους στο περιβάλλον. Η ανησυχία για τη βιωσιμότητα της ξενοδοχειακής βιομηχανίας έχει αυξηθεί σταθερά τα τελευταία χρόνια, όπως αντίστοιχα και οι προσπάθειες να εντοπιστούν οι σημαντικότεροι παράγοντες, τα πιθανά οφέλη και ο βαθμός εφαρμογής. Η ταχεία ανάπτυξη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας έχει επηρεάσει σημαντικά την υποβάθμιση του παγκόσμιου περιβάλλοντος μέσω της υψηλής κατανάλωσης ενέργειας και νερού [14].

Ως εκ τούτου, οι οικολογικές αξίες, η συνείδηση και η οικολογική κουλτούρα αποτελούν επιτακτική ανάγκη που αναδύεται στις σύγχρονες συνθήκες. Στο πλαίσιο αυτό, καθίσταται αναγκαία και κατάλληλη η εφαρμογή των πιο αποτελεσματικών περιβαλλοντικών στρατηγικών, οικολογικών σημάτων, πράσινων πιστοποιήσεων και δεικτών απόδοσης ικανών να εξασφαλίσουν τη μείωση του αποτυπώματος άνθρακα αλλά και του λειτουργικού κόστους των μονάδων διαμονής, προσφέροντας στους τουρίστες μια πιο βιώσιμη εμπειρία [15].

Τη βιωσιμότητα πολλά άτομα την αντιλαμβάνονται ως μια έξυπνη επιχειρηματική στρατηγική που μπορεί να προσφέρει στους ξενοδόχους πολλά πλεονεκτήματα, όπως μειωμένο κόστος, λειτουργική απόδοση, τόνωση καινοτόμων πρακτικών στον οργανισμό, προσφέροντας γενικότερα στον κλάδο βελτίωση της εικόνας και της φήμης ενός brand, ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και βελτιστοποίηση υπηρεσιών της αλυσίδας, αυξημένη δέσμευση εργαζομένων όπως και συμμόρφωση στις βιώσιμες πρακτικές.

Ως εκ τούτου, περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί παράγοντες, όπως οι παράγοντες εταιρικής διακυβέρνησης, αποτελούν τη βάση της διαχείρισης των οικολογικών ξενοδοχείων, τα οποία επί του παρόντος αντιπροσωπεύουν μια νέα βιομηχανική τάση [16,17].

3.2 Προώθηση βιώσιμων πρακτικών στα ξενοδοχεία

Ο βιώσιμος τουρισμός περιλαμβάνει την επίτευξη μιας αρμονικής ισορροπίας μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης, της διατήρησης του περιβάλλοντος και της κοινωνικής προόδου. Υιοθετώντας οικολογικά και κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές στον τουρισμό, μπορούμε να συμβάλουμε σε ένα πιο ισορροπημένο και φιλικό προς το περιβάλλον μέλλον. Ο βιώσιμος τουρισμός προχωρά πέρα από την ανακύκλωση ή τη μείωση της χρήσης του νερού, καθώς περιλαμβάνει επίσης μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη βιωσιμότητα του ξενοδοχείου, συμπεριλαμβανομένου της μείωσης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, τη βελτίωσης της διαχείρισης των απορριμμάτων και της συνεργασίας και υποστήριξης τοπικών, βιώσιμων επιχειρήσεων [18].

Επιπλέον, μπορεί να προσφέρει εξαιρετικές εμπειρίες επισκεπτών χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να μην έχουν τη δυνατότητα να απολαμβάνουν παρόμοιες εμπειρίες, όπως η καλλιέργεια βιολογικών λαχανικών και βοτάνων σε ένα μικρό κήπο, συμβάλλοντας πρακτικά στην εξουδετέρωση του αποτυπώματος άνθρακα του ξενοδοχείου [18,19].

Τα αειφόρα ξενοδοχεία μπορούν να χρησιμοποιήσουν μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Instagram και το Pinterest, για να αναδείξουν οπτικά τις φιλικές προς το περιβάλλον πρωτοβουλίες που λαμβάνουν, τις πράσινες πιστοποιήσεις και τις προσπάθειες αφοσίωσης της κοινότητας. Τα αειφόρα ξενοδοχεία μπορούν να προσαρμόσουν το περιεχόμενό τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να αλληλεπιδράσουν με το κοινό τους, μοιράζοντας περιεχόμενο σχετικά με βιώσιμες πρακτικές, περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες και συνεργασίες με τοπικούς οργανισμούς προστασίας της φύσης [19].

Σήμερα, οι πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης προσφέρουν στα ξενοδοχεία τη δυνατότητα να επιδείξουν τα βιώσιμα χαρακτηριστικά τους, είτε πρόκειται για ενεργειακά αποδοτικές τεχνολογίες, προσπάθειες εξοικονόμησης νερού ή πρωτοβουλίες μείωσης των απορριμμάτων. Η επίδειξη θετικής απόδοσης επένδυσης όχι μόνο δικαιολογεί την επένδυση σε βιώσιμες πρακτικές, αλλά ενθαρρύνει επίσης τη συνεχή βελτίωση και την καινοτομία [20].

3.3 Οφέλη από βιώσιμες πρακτικές στα ξενοδοχεία

Η ενσωμάτωση βιώσιμων πρακτικών στον ξενοδοχειακό κλάδο μπορεί να επιφέρει ισχυρές αλλαγές, οι οποίες προωθούν τις χαμηλές περιβαλλοντικές επιπτώσεις και παρέχουν επίσης σημαντικά οφέλη. Τα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά πλεονεκτήματα που προκύπτουν συμβάλλουν ουσιαστικά και αποτελεσματικά στη βιωσιμότητα των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων. Η προστασία και η διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος είναι ένα επιθυμητό αποτέλεσμα της ενσωμάτωσης βιώσιμων πρακτικών στα ξενοδοχεία. Δίνοντας προτεραιότητα σε φιλικές προς το περιβάλλον λειτουργικές διαδικασίες, οι ιδιοκτήτες ξενοδοχείων συμβάλλουν σημαντικά στη μείωση των εκπομπών άνθρακα. Αυτό είναι σημαντικό δεδομένου ότι ο κλάδος της φιλοξενίας συμβάλλει σημαντικά στις παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου [14].

Υιοθετώντας τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας, όπως τα ηλιακά πάνελ ή συσκευές χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας, τα ξενοδοχεία μειώνουν την κατανάλωση μη ανανεώσιμων πόρων. Με την εφαρμογή στρατηγικών ελαχιστοποίησης των απορριμμάτων, όπως οι πολιτικές κομποστοποίησης και ανακύκλωσης, η συμβολή στην υγειονομική ταφή και στο αποτύπωμα άνθρακα μπορεί να μειωθεί. Η στροφή προς τα φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα καθαρισμού μειώνει την ποσότητα των τοξικών χημικών ουσιών που απελευθερώνονται στα οικοσυστήματα. Ο σχεδιασμός φιλικών προς το περιβάλλον χώρων βελτιώνει την οπτική έλξη για τους επισκέπτες και προωθεί επίσης την τοπική βιοποικιλότητα [21].

Η επένδυση σε βιώσιμες υποδομές κοστίζει αρκετά χρήματα, ωστόσο, αυτή η επένδυση αποδίδει κέρδη τόσο σε βραχυπρόθεσμη όσο και σε μακροπρόθεσμη βάση μέσω της εξοικονόμησης λειτουργικού κόστους, προσελκύοντας νέους πελάτες. Τα ενεργειακά αποδοτικά συστήματα φωτισμού, οι έξυπνοι θερμοστάτες και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μεταφράζονται σε μειώσεις στους λογαριασμούς κοινής ωφέλειας, καθώς για παράδειγμα η χαμηλότερη κατανάλωση νερού μπορεί να μειώσει το κόστος διαμονής σε μια ξενοδοχειακή εγκατάσταση [22].

Όταν τα ξενοδοχεία δίνουν προτεραιότητα στη βιωσιμότητα, ενθαρρύνουν επίσης ισχυρότερες διασυνδέσεις με την τοπική κοινότητα καθότι εφαρμόζουν περιβαλλοντικά και κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές. Οι ξενοδοχειακές μονάδες έχουν τη δυνατότητα να τονώσουν την τοπική οικονομική ανάπτυξη συνεργαζόμενοι με γειτονικές επιχειρήσεις υποστηρίζοντας τη παραγωγή και τη διάθεση βιολογικών προϊόντων από τους ντόπιους αγρότες. Επιπλέον, μπορούν να προωθήσουν ενεργά την περιβαλλοντική συνείδηση και την κοινωνική ευθύνη τόσο στους επισκέπτες όσο και στο προσωπικό μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την αειφορία [21,22].

Ένας τρόπος για την ξενοδοχειακή βιομηχανία να επιτύχει τους περιβαλλοντικούς της στόχους είναι η χρήση εργαλείων μετριασμού και ανθεκτικότητας του Διεθνούς Χρηματοδοτικού Οργανισμού (International Finance Corporation-IFC), συμπεριλαμβανομένης της Πιστοποίησης Πράσινου Κτιρίου (Excellence in Designing for Greater Efficiencies-EDGE) και του Δείκτη Ανθεκτικότητας Κτιρίου (Building Resilience Index-BRI). Το BRI είναι ένα διαδικτυακό εργαλείο για τη χαρτογράφηση επικινδυνότητας και την αξιολόγηση της κλιματικής ανθεκτικότητας για τον κτιριακό τομέα. Το EDGE είναι ένα διεθνές σύστημα πιστοποίησης πράσινων κτιρίων διαθέσιμο για όλους τους τύπους ξενοδοχειακών κτιρίων. Παρέχει ένα πλαίσιο για την αξιολόγηση της περιβαλλοντικής απόδοσης των κτιρίων με βάση τρία χαρακτηριστικά κριτήρια: την ενεργειακή απόδοση, την εξοικονόμηση νερού και τον ενσωματωμένο άνθρακα στα χρησιμοποιούμενα υλικά. Για να πληροί τις προϋποθέσεις για πιστοποίηση EDGE, ένα ξενοδοχειακό κτίριο θα πρέπει να επιτυγχάνει τουλάχιστον 20% εξοικονόμηση ενέργειας, νερού και ενσωματωμένου άνθρακα σε υλικά σε σύγκριση με μια τοπική γραμμή βάσης [3].

Χρησιμοποιώντας εργαλεία όπως το EDGE, τα ξενοδοχεία μπορούν να επιδείξουν τη δέσμευσή τους στη βιωσιμότητα και την περιβαλλοντική διαχείριση. Αυτό μπορεί να είναι ελκυστικό τόσο για περιβαλλοντικά ευσυνείδητους επισκέπτες όσο και για επενδυτές και ιδιοκτήτες περιουσιακών στοιχείων που αναζητούν ευκαιρίες να υποστηρίξουν πράσινα έργα ή να επιταχύνουν τον πράσινο μετασχηματισμό των χαρτοφυλακίων τους [3].

Η εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών στα ξενοδοχεία μπορεί επίσης να οδηγήσει σε εξοικονόμηση κόστους και να δώσει σημαντική ώθηση στη φήμη και την ανταγωνιστικότητα ενός ξενοδοχείου στην αγορά, συμβάλλοντας στη διατήρηση των εργαζομένων και στην ικανοποίηση των επισκεπτών [3].

Ένα εργαλείο εκμάθησης για τα ξενοδοχεία για να κατανοήσουν τη σύνδεση μεταξύ περιβαλλοντικών, κοινωνικών και ζητημάτων διακυβέρνησης και να δοκιμάσουν τα αποτελέσματα διαφορετικών λύσεων και στρατηγικών αποφάσεων αποτελεί το Pathway to Net Positive Hospitality. Αυτό το εργαλείο περιλαμβάνει πρωτοβουλίες μέτρησης που επιτρέπουν στα ξενοδοχεία να λαμβάνουν ισχυρά και συγκρίσιμα δεδομένα για τον άνθρακα, το νερό και τα απόβλητα, καθώς και έναν δείκτη κινδύνου νερού προορισμού, ο οποίος χαρτογραφεί το επίπεδο των κινδύνων που σχετίζονται με το νερό σε 380 προορισμούς, βοηθώντας στον εντοπισμό περιοχών όπου επενδύονται η διαχείριση του νερού πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα [3].

Επιπροσθέτως, η εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών είναι ένας ορατός τρόπος για τα ξενοδοχεία να επιδείξουν την Εταιρική Κοινωνική τους Ευθύνη (ΕΚΕ) και τη δέσμευσή τους σε κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς λόγους, που μπορούν να βελτιώσουν τη φήμη και την εικόνα της επωνυμίας τους [3].

Τα ξενοδοχεία που δίνουν προτεραιότητα στη βιωσιμότητα μπορούν να μειώσουν το λειτουργικό τους κόστος έως και 30%. Αυτή η εξοικονόμηση κόστους προέρχεται από διάφορους παράγοντες, όχι μόνο μειωμένους λογαριασμούς κοινής ωφελείας, αλλά και μειωμένο κόστος διάθεσης απορριμμάτων, ενισχύοντας αποτελεσματικά τη παραγωγικότητα των εργαζομένων. Ο μετριασμός των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, ωστόσο, θα πρέπει να συμβαδίζει με την ενίσχυση της ανθεκτικότητας του κλάδου της φιλοξενίας στο κλίμα. Πράγματι, η έρευνα του IFC δείχνει ότι για κάθε $1 USD που επενδύεται στην ανθεκτικότητα μπορεί να εξοικονομηθούν 4 $ στο κόστος των κλιματικών κινδύνων, καθιστώντας έτσι την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών από τις ξενοδοχειακές μονάδες, μικρές, μεσαίες και μεγάλες, απολύτως απαραίτητη για τη προστασία του πλανήτη [23,3].

Κεφάλαιο 4: Προκλήσεις βιωσιμότητας που αντιμετωπίζει ο ξενοδοχειακός κλάδος

4.1 Η σημασία της αειφόρου ανάπτυξης

Ασκήται πλέον μεγάλη περιβαλλοντική και καταναλωτική πίεση στους φορείς φιλοξενίας να επιτύχουν σημαντικούς στόχους για το κλίμα και τη βιωσιμότητα. Για τους millennial και τους Gen Z καταναλωτές, η κλιματική αλλαγή αποτελεί αληθινή απειλή για τη ζωή τους και δεν θα ξεγελαστούν από φαινόμενα τύπου «greenwashing», που αφορούν ψευδείς ή παραπλανητικές πράσινες πρακτικές ξενοδόχων [13].

Τα δεδομένα της Deloitte δείχνουν ότι η επόμενη γενιά καταναλωτών θέλει γνήσια αλλαγή και βιώσιμες επιλογές για διαμονή, φαγητό και ποτό. Σε απάντηση αυτής της πίεσης, πολλές από τις μεγαλύτερες ξενοδοχειακά brands σε όλο το κόσμο, συμπεριλαμβανομένων των Marriott, Hilton και Hyatt, ανακοίνωσαν ότι θέτουν νέους φιλόδοξους καθαρούς στόχους για το 2030 έως το 2050 σύμφωνα με τη Συμφωνία του Παρισιού, παράλληλα με δέσμευση για περιβαλλοντική διαφάνεια στις δραστηριότητές τους και υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας [13].

Επιπλέον, περισσότεροι από 530 οργανισμοί έχουν υπογράψει μέχρι σήμερα τη Διακήρυξη της Γλασκόβης για την Κλιματική Δράση στον Τουρισμό, μια δήλωση που δημιουργήθηκε μέσω των συνομιλιών υπό την ηγεσία του ΟΗΕ για την επίτευξη καθαρών μηδενικών εκπομπών σε όλους τους άλλους έως το 2040 [13].

Με αυτούς τους φιλόδοξους στόχους στον κλάδο του τουρισμού, η μεγάλη πρόκληση για τους παρόχους φιλοξενίας θα είναι η μετάβαση σε βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές της Τριπλής Κατώτατης Γραμμής (Triple Bottom Line) και η εγκατάσταση μηχανισμών για τη μέτρηση και την αναφορά της αλλαγής που πραγματοποιούν. Στα μέσα του 1990, ο John Elkington προσπάθησε να μετρήσει τη βιωσιμότητα ενσωματώνοντας ένα νέο πλαίσιο για τη μέτρηση της απόδοσης στις εταιρείες στην Αμερική. Εισήγαγε την έννοια της Τριπλής Κατώτατης Γραμμής με την ελπίδα να μετατρέψει το επιχειρηματικό σύστημα που εστιάζει στη χρηματοοικονομική λογιστική σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που μετρά τον αντίκτυπο και την επιτυχία [24].

Ως αποτέλεσμα της θεωρίας και της εφαρμογής της τριπλής κατώτατης γραμμής, ορισμένες επιχειρήσεις άρχισαν να αναγνωρίζουν τη σύνδεση μεταξύ της περιβαλλοντικής υγείας, της κοινωνικής ευημερίας, της οικονομικής επιτυχίας και της ανθεκτικότητας ενός οργανισμού, προωθώντας την αξιολόγηση της συνολικής επιχειρηματικής απόδοσης με βάση τρεις κρίσιμους τομείς: κέρδος, άνθρωποι και πλανήτης [24].

Η μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία φέρνει νέες ευκαιρίες για φορείς και επαγγελματίες που μπορούν να αγκαλιάσουν την αλλαγή και να τοποθετηθούν ανταγωνιστικά στην πράσινη οικονομία. Ο ξενοδοχειακός κλάδος έχει επηρεάσει σημαντικά το παγκόσμιο περιβάλλον καθώς χαρακτηρίζεται από τη σημαντική κατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων για την κάλυψη των αναγκών του πελατών του. Ωστόσο, ο κλάδος της φιλοξενίας συνεχίζει και αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις, όπως οι επιπτώσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη και η επακόλουθη μείωση της βιοποικιλότητας [13,24].

Λόγω της εγγενούς μη προβλεψιμότητας των μελλοντικών γεγονότων και της δυναμικής φύσης του κλίματος, η αξιολόγηση των πιθανών κινδύνων, της σκοπιμότητας και των οικονομικών

επιπτώσεων που σχετίζονται με τη λειτουργία μιας επιχείρησης φιλοξενίας θέτει σοβαρά ζητήματα. Οι ξενοδοχειακές μονάδες προσπαθούν να έχουν πλήρη κατανόηση των περιβαλλοντικών συνεπειών της παροχής των αγαθών και των υπηρεσιών τους, αναγνωρίζοντας την υποχρέωσή τους να συμβάλουν στον μετριασμό αυτού του φαινομένου [25].

Την τελευταία δεκαετία, έχει δοθεί μεγάλη έμφαση στο να γίνει περισσότερο πράσινη η ξενοδοχειακή φιλοξενία. Οι επιχειρήσεις φιλοξενίας επιλέγουν τη χρήση προϊόντων καθαρισμού και ελέγχου παρασίτων χαμηλής ή μη τοξικής αξίας για να μειώνουν τις μεγάλες ποσότητες αποβλήτων που παράγονται καθημερινά στις εγκαταστάσεις τους, αποδεικνύοντας την ικανότητά τους να προσαρμόζονται στους απαραίτητους κανονισμούς προστασίας του περιβάλλοντος. Στο κλάδο της φιλοξενίας η ζήτηση για υψηλής ποιότητας προϊόντα και υπηρεσίες σε ένα φιλόξενο και προσεγμένο περιβάλλον είναι πιο σημαντική από ποτέ. Παρά το γεγονός ότι οι ιδιοκτήτες ξενοδοχειακών μονάδων δεν δείχνουν συχνά να αντιλαμβάνονται τις ευθύνες τους πλήρως απέναντι στη κοινωνία και το περιβάλλον, ένα μεγάλο ποσοστό προσπαθεί να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των πελατών παρέχοντας υψηλής ποιότητας υπηρεσίες σε μια φιλόξενη και προσεγμένη ατμόσφαιρα [25].

Παρά τις οδηγίες και τις συστάσεις, ο κλάδος της φιλοξενίας εξακολουθεί να παρουσιάζει αργό ρυθμό στην πλήρη ενσωμάτωση περιβαλλοντικά βιώσιμων πρακτικών στις καθημερινές του λειτουργίες, καθώς η καθημερινή διαχείριση μιας επιχείρησης μπορεί να αποδειχθεί μια ιδιαίτερα επίπονη εργασία για πολλούς ιδιοκτήτες και ιδιώτες που διαθέτουν επιχειρήσεις στον κλάδο της φιλοξενίας [25].

Οι ιδιοκτήτες προφανώς μικρών επιχειρήσεων φιλοξενίας χρειάζονται περισσότερη υποστήριξη από τη πολιτεία και τους χορηγούς στη διαχείριση αποτελεσματικών πρακτικών βιωσιμότητας και αύξησης οικονομικών οφελών από την επένδυση που προχωρούν σταδιακά αναφορικά με την απόκτηση ενεργειακά αποδοτικού εξοπλισμού, μια και άμεσα επηρεάζεται σημαντικά η ανθεκτικότητα και η αξιοπιστία των λειτουργικών τους πρακτικών [26].

4.2 Λόγοι ασθενούς δέσμευσης για βιωσιμότητα σε ξενοδοχεία

Υπάρχει μια διαδεδομένη εσφαλμένη αντίληψη ότι η υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών συνεπάγεται υψηλότερο κόστος. Στις περισσότερες όμως περιπτώσεις δεν αληθεύει, μια και οι ιδιοκτήτες ξενοδόχοι χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να ενημερωθούν σφαιρικά σε αυτόν τον τομέα, καθώς τα απτά αποτελέσματα είναι λιγότερο ευδιάκριτα από ό,τι συμβαίνει σε άλλες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν καθημερινά. Ωστόσο, τα κύρια εμπόδια για την επίτευξη περιβαλλοντικής βιωσιμότητας περιλαμβάνουν περιορισμούς όσον αφορά το χρόνο, τους οικονομικούς και τους διαθέσιμους πόρους [27].

Σε πολλές ξενοδοχειακές μονάδες, είτε μικρές είτε μεγάλες, οι κύριοι παράγοντες που οδηγούν τους ξενοδόχους να αποφασίσουν να υιοθετήσουν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα περιλαμβάνουν τα προβλεπόμενα οικονομικά κέρδη, τα κοινωνικά και πολιτικά συμφέροντα των ιδιοκτητών, την ικανοποίηση των πελατών και τα πλεονεκτήματα που επιφέρουν στο μάρκετινγκ ως προς τη δέσμευση των ξενοδόχων για τη προστασία του περιβάλλοντος [27].

Τις προηγούμενες δεκαετίες, η προώθηση των πράσινων πρακτικών δεν θεωρούνταν πολύ σημαντικό ζήτημα, αλλά λόγω της ρύπανσης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, προσέλκυσε σοβαρή προσοχή στο ευρύ κοινό. Τα τελευταία χρόνια οι πράσινες πρακτικές στα ξενοδοχεία σημειώνουν όλο και μεγαλύτερη δημοτικότητα, θέτοντας καλές βάσεις για την

επιχειρηματική απόδοση πολλών ξενοδοχείων. Επιπλέον, οι ξενοδόχοι, όπως οι τουρίστες, συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο τα περιβαλλοντικά προβλήματα δείχνοντας την επιθυμία τους να διαμορφώνουν και να αναζητούν πράσινες υπηρεσίες και προϊόντα για τους πελάτες τους. Ωστόσο, τα ενδιαφερόμενα μέρη στον ξενοδοχειακό κλάδο εκφράζουν πολλές φορές ισχυρές ανησυχίες σχετικά με τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις που μπορούν να επιφέρουν οι πρακτικές ενός ξενοδοχείου σε κοινωνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο [26,27].

Η εφαρμογή των φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών με τη σειρά της οδηγεί σε μείωση του λειτουργικού κόστους και μεγιστοποίηση των κερδών μεταξύ των ξενοδόχων τα τελευταία χρόνια. Η ξενοδοχειακή βιομηχανία είναι υπεύθυνη για την ουσιαστικά περιβαλλοντική υποβάθμιση στον πλανήτη, και αυτό προκύπτει από την τεράστια χρήση ενέργειας, νερού και την παραγωγή αποβλήτων ως αποτέλεσμα της αδιάκοπης λειτουργίας της ξενοδοχειακής βιομηχανίας [28].

Η πίεση στη χρήση του νερού, για παράδειγμα, είναι έντονη λόγω της υψηλής ζήτησης στις ξενοδοχειακές λειτουργίες. Σε παγκόσμιο επίπεδο, περίπου 1,3 δισεκατομμύρια κυβικά λίτρα νερού καταναλώνονται από ξενοδοχεία και ξενώνες. Οι εκτιμήσεις από το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (United Nation Environment Programme-UNEP) και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (World Tourism Organization-WTO) δείχνουν ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ), η βιομηχανία φιλοξενίας για παράδειγμα, καταναλώνει 946 εκατομμύρια κυβικά χιλιοστά ετησίως, ενώ το 60% αυτών συνδέεται με υπηρεσίες καθαριότητας στα δωμάτια των επισκεπτών, πλυσίματος κλινοσκεπασμάτων και άλλες υπηρεσίες εξυπηρέτησης επισκεπτών [28].

Πολύ κυβικά νερού καταναλώνονται στα ξενοδοχεία, ειδικά σε μπάνια, κουζίνα, πλυντήριο, καθώς και σε λειτουργίες εγκαταστάσεων νερού όπως θέρμανση, εξαερισμός και κλιματισμός (Heating, Ventilation and Air Conditioning-HVAC), άρδευση, καθαρισμό και συντήρηση. Το HVAC συνεισφέρει σημαντικά στη κατανάλωση ενέργειας για τις ανάγκες των εκάστοτε κτιρίων, ωστόσο θα πρέπει να μελετηθεί προσεκτικά με στόχο την εδραίωση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στον κτιριακό τομέα. Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι σε θέση να περιορίσει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, όπως και ορισμένες από τις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, ωστόσο το κόστος των εργασιών και η συχνή συντήρηση των έργων καθίστανται απαγορευτικές, κυρίως μάλιστα για τους ιδιοκτήτες μικρών μονάδων φιλοξενίας [29].

Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας προάγει την πράσινη οικονομική ανάπτυξη, καθώς η εφαρμογή πράσινων πρακτικών μειώνει τα απόβλητα και προωθεί την περιβαλλοντική υγεία. Η εφαρμογή πράσινων πρακτικών έχει τη δυνατότητα να μειώνει τις ανεπιθύμητες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη, βελτιώνοντας την περιβαλλοντική παραγωγικότητα και την ανθρώπινη ευημερία. Επιπροσθέτως, βάση μελετών, η βιομηχανία της φιλοξενίας παρουσιάζει μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ της ποιότητας του περιβάλλοντος και του τουρισμού, γι’ αυτό και απαιτείται περαιτέρω επιστημονική έρευνα [30].

Η υιοθέτηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας μπορεί να φαντάζει δύσκολη για μια ξενοδοχειακή μονάδα να υιοθετηθεί, καθώς η επιτυχία της εξαρτάται ανάλογα με τη γεωγραφική θέση και τη διαθεσιμότητα της υποδομής. Η μείωση του αποτυπώματος άνθρακα απαιτεί μια συστηματική, πολύπλευρη προσέγγιση που περιλαμβάνει διάφορες λειτουργικές πτυχές. Η εφαρμογή

στρατηγικών βιώσιμης διαχείρισης των υδάτων και συστημάτων μείωσης των αποβλήτων απαιτεί υλικοτεχνικές εκτιμήσεις και αποδοχή δυνητικά ανατρεπτικών αλλαγών στις υπάρχουσες πρακτικές, αποθαρρύνοντας τους ξενοδόχους εν τέλει να συμμορφωθούν [25,29].

Τα άτομα που χρησιμοποιούν εγκαταστάσεις όπως ξενοδοχεία, θέρετρα, εστιατόρια και αεροπορικές εταιρείες, συμβάλλουν συχνά στη ρύπανση του περιβάλλοντος λόγω κακής καταναλωτικής συμπεριφοράς. Επιπροσθέτως, η παρουσία ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων μπορεί να βλάψει τα τοπικά και φυσικά αξιοθέατα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία αρνητικών συνεπειών για τη διατήρηση και την εξασφάλιση του περιβάλλοντος, μια και πλέον η επιτάχυνση της εξάντλησης των περιβαλλοντικών πόρων λαμβάνει χώρα με ρυθμούς που υπερβαίνουν τη φυσική τους ικανότητα αναπλήρωσης, προκαλώντας απρόβλεπτα περιβαλλοντικά ζητήματα [25].

4.3 Πιστοποιήσεις βιωσιμότητας

Αναμφίβολα, οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν η ξενοδοχειακή βιομηχανία αφορούν και την μετασκευή των υφιστάμενων κτιρίων για να συμμορφώνονται με τα πρότυπα βιωσιμότητας, κάτι που ωστόσο είναι ιδιαίτερα δαπανηρό, μια και απαιτεί εκτεταμένες τροποποιήσεις και μεγάλου κόστους ανακαινίσεις. Επιπλέον, μεγάλη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στη τήρηση των περιβαλλοντικών και οικοδομικών κανονισμών στη περιοχή όπου εδρεύει η ξενοδοχειακή εγκατάσταση, μια και η συμμόρφωση και η επιδίωξη για απόκτηση πράσινων πιστοποιήσεων, όπως είναι το LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) Certificate, το Green Key Certificate, η μέθοδος BREEM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method), ISO 14001 (Περιβαλλοντική Διαχείριση) και ISO 50001 (Διαχείριση Ενέργειας) ή οι πιστοποιήσεις EU Ecolabel ή EU Flower που αφορούν το χαμηλό αποτύπωμα άνθρακα, είναι απαραίτητα και αποτελούν μέτρο δέσμευσης της επιχείρησης για βιωσιμότητα. Αυτές οι πιστοποιήσεις, αν και είναι ζωτικής σημασίας για τη φήμη και την εμπιστοσύνη των επισκεπτών, απαιτούν την τήρηση αυστηρών κριτηρίων και ελέγχων από τους ιδιοκτήτες ξενοδοχειακών καταλυμάτων [31].

Σημαντικός αρνητικός παράγοντας που δεν επιτρέπει σε πολλές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις να ευθυγραμμίσουν τις υπηρεσίες τους με πράσινες πρακτικές αφορά την εκπαίδευση των επισκεπτών σχετικά με τις προσφερόμενες βιώσιμες πρακτικές και την ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής η οποία απαιτεί διακριτικότητα και επιμονή, ειδικά για επισκέπτες μεγαλύτερης ηλικίας [31].

Μια ακόμη πρόκληση που τίθεται για την ξενοδοχειακή βιομηχανία είναι η περιορισμένη διαθεσιμότητα βιώσιμων πόρων, καθώς η προμήθεια ανανεώσιμων πηγών ενέργειας μπορεί να είναι δύσκολη ανάλογα με τη γεωγραφική θέση και τη διαθεσιμότητα της υποδομής. Η μείωση του αποτυπώματος άνθρακα απαιτεί μια συστηματική, πολύπλευρη προσέγγιση που περιλαμβάνει διάφορες λειτουργικές πτυχές. Επιπλέον, η εφαρμογή στρατηγικών βιώσιμης διαχείρισης των υδάτων και συστημάτων μείωσης των αποβλήτων απαιτεί υλικοτεχνικές εκτιμήσεις και αποδοχή δυνητικά ανατρεπτικών αλλαγών στις υπάρχουσες πρακτικές [32].

Η διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας έχει καταστεί επιτακτική ανάγκη για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ιδιαίτερα στον τομέα της φιλοξενίας και παγκοσμίως μεταβαίνουν στην υιοθέτηση περιβαλλοντικά βιώσιμων πρακτικών στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Τα περιβαλλοντικά ζητήματα περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα ανησυχιών, σε επίπεδο τόσο τοπικό όσο και παγκόσμιο, απαιτώντας διαφορετικές προσεγγίσεις για τον

μετριασμό και την επίλυσή τους, όπως ο μετριασμός των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και η υποστήριξη εναλλακτικών λύσεων καθαρής και βιώσιμης ενέργειας. Ωστόσο, η διάβρωση και η ποιότητα του εδάφους, η διαχείριση των υδάτων και η ρύπανση του αέρα και των υδάτων, μπορούν να αντιμετωπιστούν πιο εύκολα σε τοπικό επίπεδο παρά σε παγκόσμιο επίπεδο [25].

Η εκτεταμένη χρήση πόρων από τον κλάδο της φιλοξενίας έχει οδηγήσει σε ένα διαρκές ρεκόρ περιβαλλοντικής υποβάθμισης λόγω αυξημένης κατανάλωσης νερού και ενέργειας, συστημάτων θέρμανσης και ψύξης και υποδομών φωτισμού [25,33].

Το νερό είναι απαραίτητος πόρος για πολλές καθημερινές εργασίες, που περιλαμβάνουν την προσωπική υγιεινή, την προετοιμασία φαγητού, την αποχέτευση και το ξέπλυμα, την άρδευση, την αποχέτευση και τη συντήρηση σε ξενοδοχειακές μονάδες. Από την άλλη πλευρά, διάφορα αντικείμενα όπως χαρτί, μπαταρίες, λαμπτήρες, έπιπλα, αλλαγή παλαιού εξοπλισμού και ηλεκτρικές συσκευές, συμβάλλουν σημαντικά στην αύξηση των απορριμμάτων. Ωστόσο, ο κλάδος της φιλοξενίας και του τουρισμού συνεχίζουν σήμερα να ασκούν σε μεγάλο βαθμό αρνητική επιρροή στη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, λόγω της σταθερά εκτεταμένης εξάρτησής τους από τη χρήση ηλεκτρικής ενέργειας και νερού [25].

4.4 Λήψη μέτρων για υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών

Η φιλική προς το περιβάλλον λειτουργία των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων φέρει θετικές επιπτώσεις σε ποικίλους τομείς, όπως της οικονομικής απόδοσης, της διατήρησης της αφοσίωσης των επισκεπτών, της ανταγωνιστικότητας, του μάρκετινγκ, της μακροπρόθεσμης μείωσης του λειτουργικού κόστους, της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των εργαζομένων και των επισκεπτών, του κοινωνικού αντίκτυπου εξαιτίας της εξοικονόμησης πόρων όπως και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας [33].

Κρίνεται σαφέστατα απαραίτητη η εφαρμογή μέτρων σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις για τη μείωση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης στον τομέα της διαχείρισης απορριμμάτων (λ.χ. δοχεία διαλογής, κάδοι διαλογής για πλαστικό, χαρτί κ.λπ. σε μεμονωμένα δωμάτια, διαλογή βιολογικών αποβλήτων, επαναχρησιμοποίηση ανακυκλωμένων υλικών), στη μείωση των στερεών αποβλήτων, όπως και στον τομέα της εξοικονόμησης νερού (λ.χ. εγκατάσταση κεφαλών ντους εξοικονόμησης νερού, συλλογή όμβριων υδάτων) [34].

Επιπλέον, διάφορα μέτρα επικεντρώνονται στη μείωση της κατανάλωσης θερμότητας (ατομικοί έλεγχοι θέρμανσης και κλιματισμού δωματίου, μόνωση κτιρίου, μόνωση παραθύρων), εξοικονόμηση ενέργειας (λ.χ. συσκευές εξοικονόμησης ενέργειας, εξοικονόμηση ενέργειας και χρήση λαμπτήρων LED, διακόπτες κεντρικού φωτισμού σε δωμάτια, αισθητήρες κίνησης), εξοικονόμηση χημικών ουσιών και προϊόντων, συμπεριλαμβανομένης και της ενέργειας (π.χ. αλλαγή κλινοσκεπασμάτων και πετσετών κατά παραγγελία, χρήση φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων καθαρισμού, ελαχιστοποίηση προϊόντων μιας χρήσης, προτίμηση προϊόντων με ετικέτα "οικολογικό") [35].

Στα μέτρα εξοικονόμησης νερού ανήκει και το πότισμα χόρτου και φυτών νωρίς το πρωί και αργά το βράδυ για περιορισμό της εξάτμισης, η ανακύκλωση του γκρίζου νερού (νερό από το πλύσιμο λαχανικών και φρούτων) για άρδευση χόρτου και η παρακολούθηση της κατανάλωσης νερού σε κάθε τμήμα για παρακολούθηση της χρήσης. Στα μέτρα διαχείρισης απορριμμάτων θα μπορούσαν να αναφερθούν ο διαχωρισμός υγρών απορριμμάτων (π.χ. απόβλητα κήπου, απόβλητα τροφίμων και μαγειρικά λάδια) και ξηρών απορριμμάτων (π.χ. χαρτόνι, πλαστικά,

κονσέρβες/μέταλλο, λινά, χαρτί και άλλα σκουπίδια) που μεταφέρονται σε χωματερές, όπως και η υιοθέτηση προγράμματος δωρεών (δωρεά υπολειμμάτων φαγητού και λευκών ειδών σε φιλανθρωπικούς σκοπούς) και άλεση των υπολειμμάτων των σαπουνιών για τους επισκέπτες για χρήση ως απορρυπαντικό πλυντηρίου [36,37].

Στα μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας θα μπορούσαν να υιοθετηθούν η εφαρμογή προγραμμάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (π.χ. ηλιακή και αιολική ενέργεια), η εγκατάσταση ενεργειακά αποδοτικών συσκευών και εξοπλισμού, ο έλεγχος της κατανάλωσης ενέργειας στο δωμάτιο με χρήση ψηφιακών θερμοστατών, η χρήση προϊόντων που χαρακτηρίζονται από Energy Star, η εγκατάσταση αισθητήρων κίνησης που σβήνουν αυτόματα τα φώτα σε περιοχές χαμηλής κυκλοφορίας καθώς επίσης και η εγκατάσταση ανακλαστικού γυαλιού ή τριπλών υαλοπινάκων για να διασφαλιστεί πολύ υψηλή θερμομόνωση και να ενισχύσουν η ενεργειακή απόδοση των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων [36,37].

Άλλα πιθανά μέτρα περιλαμβάνουν την προώθηση του οικολογικού προγράμματος στο κοινό, την ενημέρωση των επισκεπτών για περιβαλλοντικές προσπάθειες, την εκπαίδευση των εργαζομένων σχετικά με τη διαχείριση του περιβάλλοντος και την ανταμοιβή τους για προτάσεις βελτίωσης του περιβάλλοντος, όπως και την ενθάρρυνση των εργαζομένων να χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Παρόλα αυτά, η ταξινόμηση με αστέρια για τις ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις δεν αποτελεί πάντοτε βασική παράμετρο για την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιδόσεων [37].

Αρκετές μελέτες υποστηρίζουν ότι τα ξενοδοχεία πέντε αστέρων έχουν συνολικά ωφεληθεί πολύ από την υιοθέτηση της εφαρμογής πράσινων πρακτικών μια και παρουσιάζουν αυξημένα κέρδη, εξοικονόμηση κόστους στα χρησιμοποιούμενα υλικά, ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι εκείνων που δεν εφάρμοσαν τη χρήση πράσινων πρακτικών, υψηλή διατήρηση αριθμού πελατών και αυξημένη αίσθηση εργασιακής ολοκλήρωσης μεταξύ των εργαζομένων. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το υψηλό κόστος συντήρησης, η ανεπαρκής γνώση σχετικά με τις πράσινες πρακτικές του ντόπιου πληθυσμού, οι ανεπαρκείς πόροι για εκπαίδευση και η μειωμένη κρατική υποστήριξη για την εφαρμογή πράσινων πρακτικών καταπνίγουν πολλές φορές την εφαρμογή της βιωσιμότητας κυρίως σε μικρές πόλεις ή σε πόλεις που δεν διαθέτουν αξιόλογη τουριστική κίνηση. [28].

Επίσης, οι managers στα ξενοδοχεία θα πρέπει να εκπαιδεύουν συνεχώς τους εργαζόμενους σχετικά με την εφαρμογή διαφόρων περιβαλλοντικά ορθών πρακτικών που στοχεύουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της κερδοφορίας των ξενοδοχείων. Εκτός από την εκπαίδευση, την επικοινωνία και την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία των πράσινων πρακτικών για τους υπαλλήλους των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και τους πελάτες είναι πιθανό να ενισχύσουν παράλληλα την παραγωγικότητα και την περιβαλλοντική τους αντίληψη και γνώση, καθώς θεωρούνται σημαντικά συστατικά για την οικοδόμηση πράσινων δεξιοτήτων [36].

Αυτό συμβαίνει επειδή η διατήρηση των πράσινων πρακτικών προκύπτει συνήθως από λίγους αφοσιωμένους υπαλλήλους και επισκέπτες στα ξενοδοχεία που διαθέτουν την απαραίτητη γνώση και είναι σε θέση να εκτιμούν τη προστασία και την διασφάλιση του περιβάλλοντος. Η εκπαιδευτική μάλιστα συμμετοχή των εργαζομένων σε προγράμματα κατάρτισης και εκπαίδευσης πρακτικών βιωσιμότητας είναι δυνατόν να εμπνεύσει ταυτόχρονα την υιοθέτηση υπεύθυνης συμπεριφοράς στους πελάτες κατά τη διάρκεια της διαμονής τους στα ξενοδοχειακά καταλύματα [36].

Ο έλεγχος βιωσιμότητας και ο καθορισμός στόχων αποδεικνύονται εξίσου σημαντικοί καθώς η διεξαγωγή ενός ολοκληρωμένου ελέγχου βιωσιμότητας βοηθά στον εντοπισμό των τρεχουσών πρακτικών που χρειάζονται βελτίωση, καθιερώνοντας έτσι μια βάση μέτρησης προόδου. Ο καθορισμός ρεαλιστικών και μετρήσιμων στόχων βιωσιμότητας είναι επίσης ζωτικής σημασίας όπως επίσης και η εφαρμογή συστημάτων παρακολούθησης για την παρακολούθηση της κατανάλωσης πόρων και της μείωσης των αποβλήτων ώστε να δίνεται η δυνατότητα δράσης και αντιμετώπισης των εκάστοτε ζητημάτων που προκύπτουν σε καθημερινή βάση. Η ανοιχτή στο κοινό χρήση των επιτευγμάτων βιωσιμότητας των ξενοδοχειακών μονάδων και ο διαμοιρασμός των δεδομένων με επισκέπτες, συνεργάτες και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς θα μπορούσε να ενισχύσει τη φήμη και την αξιοπιστία της επιχείρησης [36].

Επίσης, η εφαρμογή πολιτικών πράσινης διαχείρισης από τους αρμόδιους κυβερνητικούς φορείς σε ολόκληρο τον κλάδο της φιλοξενίας είναι ζωτικής σημασίας για τον μετριασμό των περιβαλλοντικών προκλήσεων που πηγάζουν από τη λειτουργία των ξενοδοχείων και την ασφαλή περιβαλλοντική βιωσιμότητα [36].

4.5 Οικολογική συνείδηση ταξιδιωτών

Αναμφισβήτητα, το προφίλ των τουριστών έχει αλλάξει σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Πολυάριθμες μελέτες σχετικά με την καταναλωτική συμπεριφορά τουριστών δείχνουν ότι υπάρχει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και πολιτιστικών επιπτώσεων που προκαλεί συνήθως η τουριστική δραστηριότητα. Οι τουρίστες που προωθούν και επιλέγουν τον αειφόρο τουρισμό είναι ευαίσθητοι στις επιπτώσεις που μπορούν να προκληθούν εξαιτίας της συμπεριφοράς τους και των δραστηριοτήτων τους, και ως εκ τούτου προσπαθούν να προστατεύσουν τόσο την τελική επιλογή τους όσο και τον προορισμό τους [38].

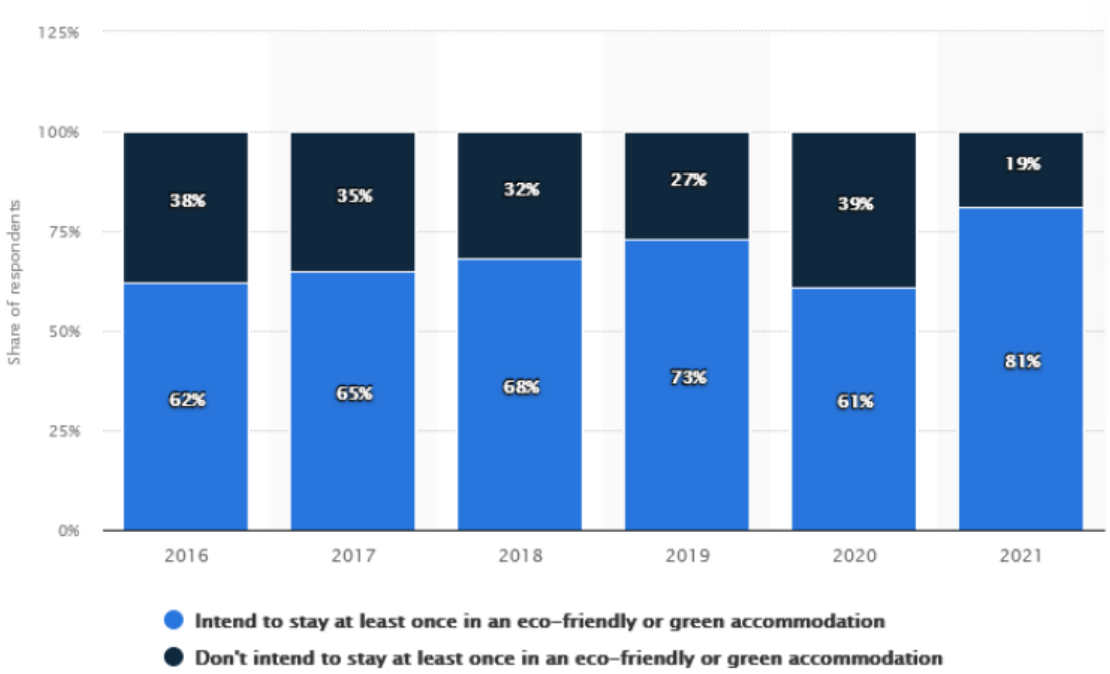
Οι επισκέπτες σήμερα επιθυμούν να εμπιστεύονται τα βιώσιμα ξενοδοχεία και τον περιβαλλοντικό αντίκτυπό τους στην κοινωνία και τον πλανήτη. Η ιδέα του βιώσιμου ταξιδιού σημαίνει διαμονή σε πράσινα καταλύματα, μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, έμφαση στη βίωση μιας συναρπαστικής τοπικής εμπειρίας και δυνατότητα ανάληψης αποτελεσματικής δράσης για το περιβάλλον. Ο τρόπος με τον οποίο οι πελάτες αντιλαμβάνονται τις φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές ενός ξενοδοχείου επηρεάζει άμεσα τη θετική εικόνα της δέσμευσης του ξενοδοχείου για βιωσιμότητα. Ταυτόχρονα, αυτή η θετική πράσινη εικόνα συμβάλλει σημαντικά στις προθέσεις των πελατών να υποστηρίξουν και να επιλέξουν πιστοποιημένα ξενοδοχεία [38].

Η συμπεριφορά και οι σκέψεις των επισκεπτών είναι καθοριστικής σημασίας για την υιοθέτηση όλο και περισσότερο βιώσιμων πρακτικών από τα ξενοδοχεία. Οι επισκέπτες των ξενοδοχείων διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην ανάπτυξη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των ξενοδοχείων μέσω των καταναλωτικών τους προτύπων, της ζήτησης για υπηρεσίες, της ανατροφοδότησης και των πολιτισμικών επιρροών με σκοπό την μείωση του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος. Καθώς η ευαισθητοποίηση των πελατών και η ζήτηση για βιωσιμότητα αυξάνεται, τα ξενοδοχεία κινητοποιούνται όλο και περισσότερο ως προς την εφαρμογή και επέκταση μέτρων φιλικών προς το περιβάλλον και της επιχείρησής τους [39].

Τα σχόλια και οι κριτικές επισκεπτών, οι προτιμήσεις κράτησης σε ξενοδοχεία με ισχυρή περιβαλλοντική πολιτική, η συμμετοχή των επισκεπτών σε πράσινα προγράμματα (π.χ. επαναχρησιμοποίηση λευκών ειδών, πρωτοβουλίες εξοικονόμησης ενέργειας), όπως και η

προθυμία εκ μέρους των πελατών για επιπλέον πληρωμή λόγω της ανάληψης πράσινων πρωτοβουλιών των ξενοδοχείων παίζουν σημαντικό ρόλο στη καλλιέργεια της οικολογικής συνείδησης των επισκεπτών των ξενοδοχείων. Το ίδιο ισχύει και για την κοινή χρήση εμπειριών μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τις εταιρικές και ομαδικές κρατήσεις που περιλαμβάνουν ρήτρες βιωσιμότητας και τις συνεργασίες με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, μια και περνούν το μήνυμα στον κλάδο ότι η βιωσιμότητα αποτελεί πλέον άμεση προτεραιότητα, ενθαρρύνοντας και άλλα ξενοδοχεία να υιοθετήσουν παρόμοιες πρακτικές για να προσελκύσουν ταξιδιώτες με οικολογική συνείδηση [40].

Γράφημα 2. Τάση για διαμονή σε ξενοδοχείο φιλικό ως προς το περιβάλλον (πηγή: https://www.researchgate.net/publication/367656485_Factors_Motivating_Customers_to_Pay_More_for_Staying_in_Green_Hotels)

Το παραπάνω γράφημα υποδηλώνει επαρκώς ότι η διαμονή σε πράσινο ξενοδοχείο έχει αποκτήσει τεράστια δημοτικότητα τα τελευταία χρόνια υποδεικνύοντας ρητά τις προτιμήσεις των πελατών. Η τάση για επιλογή πράσινων καταλυμάτων είναι πιθανό να αντιμετωπίσει αυξανόμενη ζήτηση τα επόμενα χρόνια, επειδή πλέον δίνεται μεγαλύτερη προσοχή από τους πελάτες σε επιλεγμένους προορισμούς που ελαχιστοποιούν την παρουσία επιβλαβών επιπτώσεων στο περιβάλλον [41].

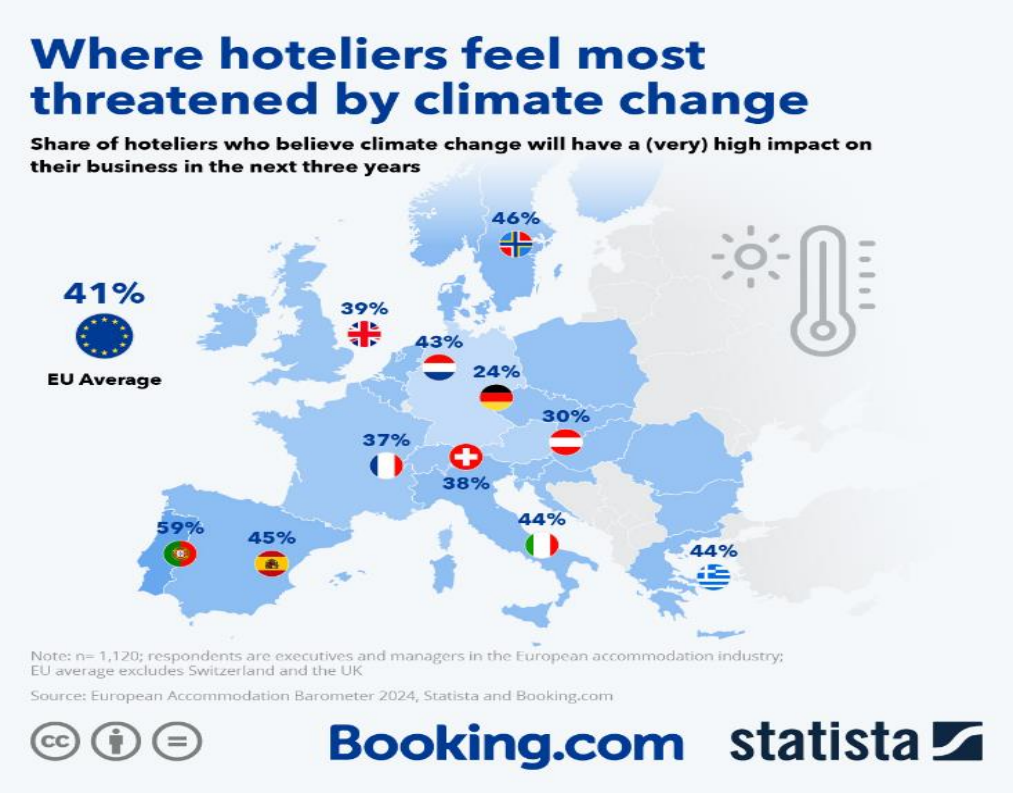
Παρατηρείται ότι ενώ το 2016 το ποσοστό των ατόμων που ενδιαφερόντουσαν να μείνουν έστω και 1 φορά σε eco-friendly ξενοδοχείο ήταν 62% και όσων δεν ενδιαφερόντουσαν ήταν 38%, το 2021 το ποσοστό αντίστοιχα άγγιξε το 81% για όσους ενδιαφερόντουσαν να μείνουν έστω και 1 φορά σε πράσινο ξενοδοχείο, ενώ το ποσοστό όσων δεν ενδιαφερόντουσαν μειώθηκε μόλις στο 19% (Γράφημα 2).

Κεφάλαιο 5: Μελέτες περίπτωσης ξενοδοχείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό

Ο τουρισμός στην Ευρώπη αποτελεί ουσιαστικά μια ακμάζουσα βιομηχανία. Το 2023, τα έσοδα της ξενοδοχειακής αγοράς στην Ευρώπη έφτασαν τα 111 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, αποτελώντας το δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο εσόδων στην τουριστική βιομηχανία, μετά τις οργανωμένες διακοπές. Σήμερα, λόγω της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής ξενοδοχειακής αγοράς, πολλές ξενοδοχειακές μονάδες επενδύουν σε σημαντικές πρωτοβουλίες όπως η βιωσιμότητα και η τεχνητή νοημοσύνη (AI) [43].

Ωστόσο, στην έκδοση του 2024 του European Accommodation Barometer, η μελέτη αποκάλυψε ότι το 41% των Ευρωπαίων ξενοδόχων πιστεύει ότι η κλιματική αλλαγή θα έχει υψηλό ή πολύ υψηλό αντίκτυπο στην επιχείρησή τους τα επόμενα 3 χρόνια. Αυτή η ανησυχία ήταν εντονότερη στις σκανδιναβικές χώρες και τις Κάτω Χώρες όπως και στη Νότια Ευρώπη, η οποία έχει ιδιαίτερα πληγεί σκληρά από τις ξηρασίες και δασικές πυρκαγιές τα τελευταία χρόνια. Η Πορτογαλία έδειξε το μεγαλύτερο επίπεδο ανησυχίας στην Ευρώπη, καθώς το 59% των ερωτηθέντων επισκεπτών νιώθει να απειλείται από την κλιματική αλλαγή στο εγγύς μέλλον, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ελλάδα αγγίζει το 44% [42].

Χάρτης 1. Σε ποιο μέρος οι ξενοδόχοι νιώθουν να απειλούνται από την κλιματική αλλαγή (πηγή: https://www.statista.com/chart/32242/share-of-hoteliers-who-believe-that-climate-change-will-have-a--very--high-impact-on-their-business-in-the-next-3-years/

Το 2024, τα μεγάλα ξενοδοχεία στην Ευρώπη επικεντρώνονται πλέον όλο και περισσότερο στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μέσω στρατηγικών και πρωτοβουλιών που αναλαμβάνουν. Επενδύουν στην ενεργειακή μετάβαση και κυρίως σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως ηλιακά πάνελ και ανεμογεννήτριες, ενώ δεν παραλείπουν

να συνεργάζονται στενά με τοπικούς παρόχους ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Προσπαθώντας να ξεπεράσουν τις δυσκολίες της νέας “πράσινης” κανονικότητας, δίνουν έμφαση στην εφαρμογή προηγμένων συστημάτων διαχείρισης ενέργειας, όπως η χρήση έξυπνων θερμοστατών, ενεργειακού αποδοτικού φωτισμού και αισθητήρων κίνησης [43].

Άλλες προτεραιότητες επενδυτικής πολιτικής αφορούν την εξοικονόμηση νερού (λ.χ. τη χρήση εξαρτημάτων χαμηλής ροής, ανακύκλωσης γκρίζου νερού και συγκομιδής βρόχινου νερού), την αποτελεσματική διαχείριση απορριμμάτων, ανάληψη πρωτοβουλιών Zero Waste (λ.χ. ανακύκλωση και κομποστοποίηση), τον περιορισμό του πλαστικού, τη προτροπή σε βιοδιασπώμενες επιλογές και τη μείωση της σπατάλης τροφίμων [43].

Η πράσινη μετάβαση της ξενοδοχειακής βιομηχανίας συνοδεύεται επίσης από την εφαρμογή πρακτικών βιώσιμης δόμησης, την εκπαίδευση και συμμετοχή των επισκεπτών όπως και του ξενοδοχειακού προσωπικού στις σχετικές πρακτικές βιωσιμότητας του ξενοδοχείου, την αντιστάθμιση εκπομπών άνθρακα με επενδύσεις σε έργα αναδάσωσης ή και πρωτοβουλίες για εφαρμογή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ο ρόλος του ξενοδοχειακού κλάδου στην ανάπτυξη ενός βιώσιμου, ασφαλούς και ανθεκτικού μέλλοντος ενισχύεται επίσης με την εγκατάσταση σταθμών φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων (Electric Vehicle-EV) και αντίστοιχων υπηρεσιών μεταφοράς καθώς επίσης και με τη διασφάλιση της τοπικής βιοποικιλότητας και διατήρησης οικοσυστήματος [44].

Από την άλλη πλευρά, τα πολυτελή ξενοδοχεία συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν ποικίλες προκλήσεις που αφορούν την εξισορρόπηση της πολυτέλειας και της βιωσιμότητας, καθώς υπάρχουν επισκέπτες που είναι διστακτικοί απέναντι στη βιωσιμότητα και αρνούνται να περιορίσουν ή να στερηθούν κάποιες από τις ανέσεις που δεν είναι φιλικές προς το περιβάλλον, όπως η καθημερινή αλλαγή κλινοσκεπασμάτων. Παρόλα αυτά, η τάση προς τη βιώσιμη φιλοξενία παραμένει ισχυρή εξαιτίας των πιέσεων και της αυξανόμενης ζήτησης των καταναλωτών νεαρής κυρίως ηλικίας για περιβαλλοντικά υπεύθυνες ταξιδιωτικές επιλογές [44].

Ακολουθούν οι παρακάτω περιπτώσεις μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

5.1 The Savoy Hotel

Το πολυτελές ξενοδοχείο Savoy Hotel στο κεντρικό Λονδίνο, στη Μεγάλη Βρετανία, είναι ένα βραβευμένο βιώσιμο ξενοδοχείο γνωστό για τις ιδιαίτερα σημαντικές πρωτοβουλίες βιωσιμότητας που έχει λάβει, χωρίς να διακυβεύει τη μοναδική εμπειρία των επισκεπτών και τη πολυτελή ατμόσφαιρα που προσφέρει [45].

Όσον αφορά την ενεργειακή του απόδοση, διαθέτει πιστοποίηση Green Key UK και έχει εισαχθεί στο FuturePlus, μια πλατφόρμα διαχείρισης και αναφοράς βιωσιμότητας, για να μετρείται και να αποδεικνύεται εμπράκτως ο αντίκτυπος και οι στόχοι για την βιωσιμότητα. Εφαρμόζει ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων ενεργειακά αποδοτικών συστημάτων φωτισμού και θέρμανσης, καθώς το 100% του ενεργειακού εφοδιασμού αγοράζεται μέσω ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ενώ το 100% της προμήθειας φυσικού αερίου αντισταθμίζεται από άνθρακα με πιστοποιημένες μειώσεις εκπομπών που παράγονται στο πλαίσιο του Πρωτοκόλλου του Κιότο [45].

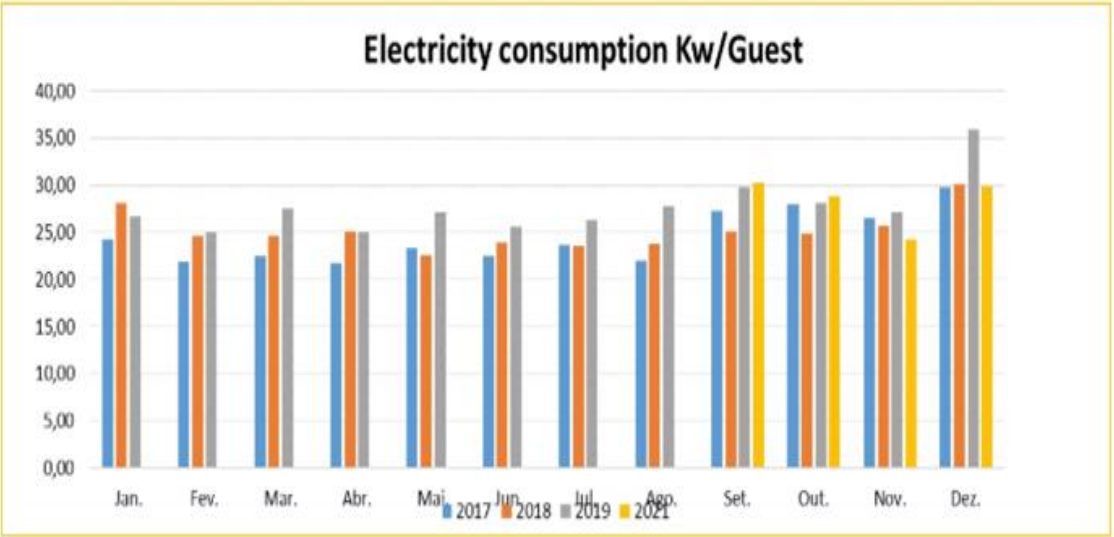
Το Savoy Hotel διαθέτει πολιτική μηδενικών απορριμμάτων. Οι εκτεταμένες πρωτοβουλίες ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης απορριμμάτων που ακολουθεί βοηθούν στην

εκτροπή των απορριμμάτων από κοινόχρηστους χώρους, δωμάτια και άλλους κοινόχρηστους χώρους στο ξενοδοχείο μακριά από τους χώρους υγειονομικής ταφής, σημειώνοντας ρεκόρ ανακύκλωσης 98%+. Τα απόβλητα τροφίμων και το χρησιμοποιημένο λάδι κουζίνας ανακυκλώνονται σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και βιοκαύσιμα. Τα πλαστικά μιας χρήσης έχουν αντικατασταθεί με βιοδιασπώμενα ή επαναχρησιμοποιήσιμα εναλλακτικά [48].

Το ξενοδοχείο δίνει προτεραιότητα στην προμήθεια τοπικών και βιολογικών προϊόντων διατροφής και προσφέρει ανέσεις φιλικές προς το περιβάλλον. Το Savoy Hotel προμηθεύεται συστατικά από τοπικούς και βιολογικούς προμηθευτές με σκοπό την ελαχιστοποίηση των εκπομπών από τις μεταφορές και την υποστήριξη της βιώσιμης γεωργίας. Οι ανέσεις που παρέχονται στους επισκέπτες είναι φιλικές προς το περιβάλλον, όπως βιοδιασπώμενα προϊόντα περιποίησης και προϊόντα από χαρτί βιώσιμης προέλευσης [47].

Επίσης, διαθέτει προηγμένα συστήματα που ελέγχουν τη θέρμανση, τον εξαερισμό και τον κλιματισμό (HVAC), διασφαλίζοντας τη βέλτιστη χρήση ενέργειας. Το ξενοδοχείο έχει αντικαταστήσει τον παραδοσιακό φωτισμό με ενεργειακά αποδοτικούς λαμπτήρες LED, μειώνοντας την κατανάλωση ενέργειας και το κόστος συντήρησης [46] (Γράφημα 3).

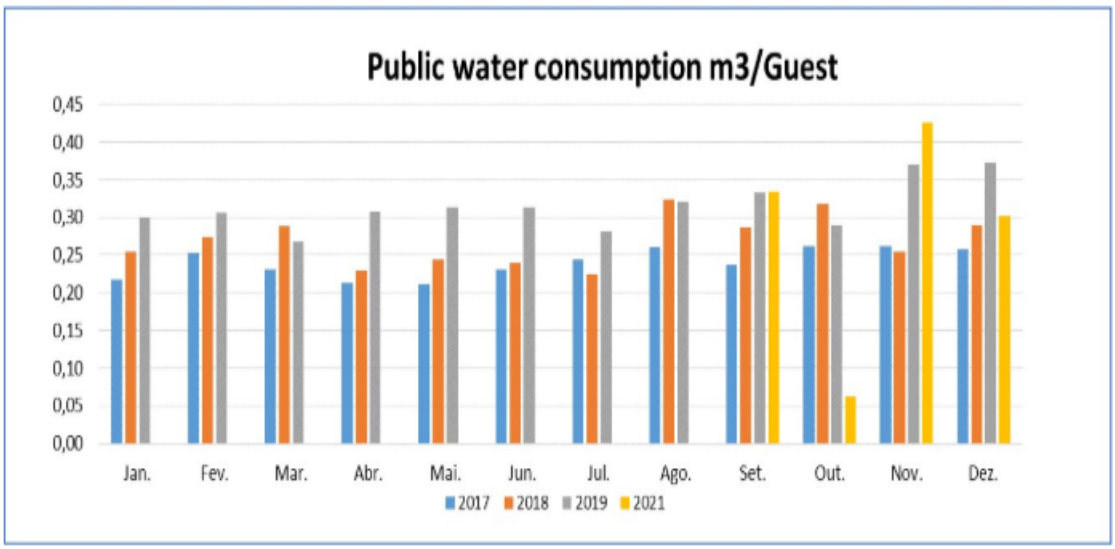
Γράφημα 3. Κατανάλωση ηλεκτρισμού ανά επισκέπτη (πηγή: https://www.savoysignature.com/media/6919/environmental-sustainability-report-2021-royal-savoy.pdf)

Το ξενοδοχείο χρησιμοποιεί συσκευές εξοικονόμησης νερού και πρακτικές συλλογής βρόχινου νερού. Τα μπάνια είναι εξοπλισμένα με βρύσες χαμηλής ροής, ντους και τουαλέτες, οι οποίες μειώνουν τη χρήση του νερού χωρίς να διακυβεύεται η άνεση των επισκεπτών. Το ξενοδοχείο έχει εφαρμόσει συστήματα ανακύκλωσης γκρίζου νερού για χρήση σε μη πόσιμες εφαρμογές, όπως η άρδευση [47].

Επιπλέον, υποστηρίζει τη συγκομιδή ομβρίων υδάτων, μια και το συλλεγόμενο νερό της βροχής χρησιμοποιείται για εξωραϊσμό και άλλες κατάλληλες εφαρμογές, μειώνοντας τη ζήτηση σε δημοτικά αποθέματα νερού. Επίσης, οι επισκέπτες μπορούν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα επαναχρησιμοποίησης λευκών ειδών και πετσετών. Το πόσιμο όπως και το ανθρακούχο νερό σερβίρεται σε ειδικά σχεδιασμένα, επαναχρησιμοποιήσιμα γυάλινα μπουκάλια, απευθείας από το Savoy Well, το εργαστήριο εμφιάλωσης νερού του ξενοδοχείου [47,48] (Γράφημα 4).

Γράφημα 4. Δημόσια χρήση νερού ανά επισκέπτη (https://www.savoysignature.com/media/6919/environmental-sustainability-report-2021-royal-savoy.pdf)

Το Savoy Hotel συμμετέχει σε προγράμματα αντιστάθμισης άνθρακα για τον μετριασμό του αποτύπωματος του άνθρακα. Αυτό περιλαμβάνει την υποστήριξη έργων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και προσπαθειών αναδάσωσης. Το Savoy Hotel συνεργάζεται με την ecoSPIRITS, την πρώτη στον κόσμο τεχνολογία διανομής χαμηλών εκπομπών άνθρακα και χαμηλών αποβλήτων για υψηλής ποιότητας οινοπνευματώδη ποτά και κρασί, μειώνοντας με τον τρόπο αυτό τις εκπομπές άνθρακα κατά 90% [47,48].

5.2 Hotel Adlon Kempinski, Berlin, Germany

Το Hotel Adlon Kempinski στο Βερολίνο στη Γερμανία είναι ένα πολυτελές ξενοδοχείο ιδιαίτερα γνωστό για την πλούσια ιστορία του και την προνομιακή του τοποθεσία κοντά στην Πύλη του Βρανδεμβούργου. Το ξενοδοχείο έχει καταβάλει σημαντικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών του επιπτώσεων μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών αειφορίας [49].

Η προστασία του περιβάλλοντος και η βιωσιμότητα αποκτούν διαρκώς όλο και μεγαλύτερη σημασία για το Hotel Adlon Kempinski προκειμένου να διαφυλαχθεί η φύση και το περιβάλλον, μια και αποτελεί ιδιαίτερη μέριμνα του παραδοσιακού ξενοδοχείου η ελαχιστοποίηση των οικολογικών επιπτώσεων των λειτουργιών του ξενοδοχείου καθώς και η συνεχής βελτίωση της ενεργειακής του απόδοσης. Για το σκοπό αυτό, βελτιστοποιούνται οι εσωτερικές διαδικασίες και εφαρμόζονται νέες διαδικασίες για τη διασφάλιση του υψηλότερου επιπέδου περιβαλλοντικής προστασίας και βιωσιμότητας, όπως η μείωση της κατανάλωσης νερού και η συνειδητή χρήση των πηγών ενέργειας [49].

Σε διάφορους τομείς πραγματοποιούνται τακτικά αλλαγές και καινοτομίες για τη βελτίωση της οικολογικής ισορροπίας. Γενικά, η χρήση αποδοτικής τεχνολογίας πρέπει να αυξηθεί υπό οικονομικές συνθήκες. Όσον αφορά τα συστήματα διαχείρισης ενέργειας το Hotel Adlon Kempinski χρησιμοποιεί προηγμένα συστήματα διαχείρισης ενέργειας για την παρακολούθηση και τη βελτιστοποίηση της χρήσης ενέργειας σε όλη την ιδιοκτησία. Αυτό περιλαμβάνει αποτελεσματικά συστήματα θέρμανσης, εξαερισμού και κλιματισμού (HVAC) [49,50].

Επίσης, το ξενοδοχείο έχει μεταβεί σε ενεργειακά αποδοτικό φωτισμό LED σε πολλούς τομείς για να μειώσει την κατανάλωση ενέργειας, ενώ όπου είναι δυνατόν, ενσωματώνει ανανεώσιμες πηγές ενέργειας για την τροφοδοσία των λειτουργιών του. Στα πλαίσια της μείωσης των περιβαλλοντικών του επιπτώσεων, χωρίς όμως να αποκλίνει από την δημιουργία υψηλής ποιότητας ασφαλών και βιώσιμων εμπειριών πολυτέλειας, το Hotel Adlon Kempinski εντάχθηκε στο βραβευμένο πρόγραμμα Earth Check Certified το 2016 και έλαβε Silver Certified το 2018. Η πιστοποίηση Silver Certified του αποδόθηκε και για το έτος 2023, αποδεικνύοντας έμπρακτα τη δέσμευσή του ως προς τη συνεχιζόμενη προσπάθεια αφιερωμένη σε βιώσιμα έργα [49,50].

Το ξενοδοχείο έχει εγκαταστήσει βρύσες που διαθέτουν αεριστήρες για εξοικονόμηση νερού ενώ διαθέτει συστήματα ανακύκλωσης νερού για την επαναχρησιμοποίηση του γκρίζου νερού για μη πόσιμους σκοπούς, όπως άρδευση και έκπλυση τουαλέτας. Διαθέτει σύγχρονα προγράμματα ανακύκλωσης για τη διαλογή και την ανακύκλωση απορριμμάτων, όπως χαρτί, γυαλί, πλαστικό και μέταλλο. Υπάρχει συνειδητός διαχωρισμός των απορριμμάτων όπως και σωστή διάθεση καθώς τα υπολείμματα τροφίμων ανακυκλώνονται σε συνεργασία με εξειδικευμένες εταιρείες, παράγοντας έτσι επιπλέον ενέργεια. Το ξενοδοχείο δεσμεύεται και στο θέμα της ανακύκλωσης μια και προωθεί τη χρήση χαρτιού με πιστοποίηση FSC σε φυλλάδια διαφημιστικά και άλλο γραπτό υλικό [50].

Επιπλέον, το Hotel Adlon Kempinski επενδύει στην ελαχιστοποίηση των πλαστικών μιας χρήσης και την αντικατάστασή τους με βιοδιασπώμενες εναλλακτικές λύσεις, όπως και στη χρήση επαναγεμιζόμενων διανομέων ειδών υγιεινής στα μπάνια επισκεπτών. Δίνει έμφαση στην διαχείριση απορριμμάτων τροφίμων, στην ενίσχυση της τοπικής και βιολογικής προμήθειας για την υποστήριξη των ντόπιων αγροτών και τη μείωση του αποτυπώματος άνθρακα που σχετίζεται με τη μεταφορά τροφίμων [51].

Επενδύει στην πράσινη ανακαίνιση και αναβάθμιση του σχεδιασμού των υπηρεσιών έχοντας λάβει πιστοποίηση Green Globe Certification για τη δέσμευσή του για βιώσιμες λειτουργίες και διαχείριση, για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και την προώθηση του φιλικού προς το περιβάλλον τουρισμού όπως και για την ενθάρρυνση των πελατών του να συμμετέχουν σε προσπάθειες βιωσιμότητας και προγραμμάτων ανακύκλωσης [50,51].

Συμμετέχει στην υποστήριξη τοπικών φιλανθρωπικών οργανώσεων και πρωτοβουλιών που προάγουν τη διατήρηση του περιβάλλοντος και την κοινωνική ευθύνη, υποστηρίζοντας παράλληλα τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του Βερολίνου, καθώς ενσωματώνει την τοπική κουλτούρα και ιστορία στην εμπειρία των επισκεπτών [51].

5.3 Marriott Hotels & Resorts

Τα Marriott Hotels & Resorts αποτελούν επωνυμία πάνω από 30 επώνυμων και πολυτελών ξενοδοχείων και θερέτρων τα οποία αντιπροσωπεύονται από την Marriott International εδρεύει στο Bethesda του Maryland στις ΗΠΑ [52].

Η βιωσιμότητα αποτελεί εδώ και καιρό βασικό μέρος της επιχειρηματικής στρατηγικής για τη διασφάλιση της ανθεκτικότητας και της μακροζωίας της εταιρείας, καθώς και των κοινοτήτων και των περιβαλλόντων σε οποιαδήποτε περιοχή και να λειτουργούν [52].

Η δημιουργία της ηλεκτρονικής πλατφόρμας για τη βιωσιμότητα και τον κοινωνικό αντίκτυπο, Serve 360: Doing Good in Every Direction, αποδεικνύοντας τη δέσμευση της Marriott

International για υπεύθυνη και βιώσιμη επιχειρηματική πρακτική, σύμφωνα με την βασική αξία του Serve Our World [52].

Πέρα από την καταπολέμηση της σπατάλης τροφίμων, η Marriott International στοχεύει να μειώσει τις εκπομπές άνθρακα κατά 30% μέχρι το τέλος του 2025 (ήδη έχει επιτευχθεί μείωση 24,6%) και να ελαττώσει τα απόβλητα σε χώρους υγειονομικής ταφής κατά 45%. Επιπλέον, η Marriott προσπαθεί να μειώσει την ποσότητα ενέργειας που χρησιμοποιείται και να επιτύχει τουλάχιστον 30% χρήση ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Για παράδειγμα, το The Sheraton Centre Toronto Hotel, ένα από τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία στον Καναδά, εξοικονομεί πάνω από 145.000 kWh ενέργειας ετησίως εγκαθιστώντας καθρέφτη LED φωτισμού δωματίου σε όλη την ιδιοκτησία [53].

Στο παρακάτω σχήμα (Σχήμα 1) ο στόχος για την επίτευξη της μείωσης εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (Greenhouse Gas-GHG) ξεκινά από το έτος 2019. Η Marriott δεσμεύεται να επιτύχει καθαρές μηδενικές εκπομπές αερίων σε ολόκληρη την αλυσίδα έως το έτος 2050, μειώνοντας τις εκπομπές (απόλυτου εύρους 1 & 2) κατά 90% έως το 2050 και μείωση των εκπομπών GHG (απόλυτο εύρος 3) κατά 90% έως το 2050. Μέχρι το 2028, το 22% των προμηθευτών της Marriott από εκπομπές που καλύπτουν αγορασμένα αγαθά και υπηρεσίες, κεφαλαιουχικά αγαθά, ανάντη μεταφορά και διανομή θα έχουν πραγματοποιήσει τους στόχους τους επιστημονικά [54].

Σχήμα 1. Μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (πηγή: https://www.journaldespalaces.com/en/pressrelease-70191-Marriott-International-celebrates-milestone-on-journey-towards-net-zero.html)

Η βιοποικιλότητα και η προστασία των οικοσυστημάτων, η μείωση του αποτυπώματος άνθρακα και ο μετριασμός της κλιματικής αλλαγής, η διατήρηση φυσικών πόρων και η διαχείριση αποβλήτων και ρύπανσης αποτελούν ζητήματα πολύ σημαντικά για την εταιρία [53,54].

Καθώς οι καταναλωτές θέλουν όλο και περισσότερο να γνωρίζουν ότι τα συστατικά προέρχονται με υπευθυνότητα, τόσο από περιβαλλοντική όσο και από κοινωνική άποψη, οι υπεύθυνοι εργάζονται σε όλη την αλυσίδα εφοδιασμού για να διασφαλιστεί ότι προϊόντα όπως τρόφιμα και ποτά που αγοράζονται ευθυγραμμίζονται με αυτήν τη φιλοσοφία [54].

Μέσω του Serve 360 έχει δημιουργηθεί ο Οδηγός Υπεύθυνης Προμήθειας της Marriott International, ο οποίος περιλαμβάνει βασικές παραμέτρους για τρίτους προμηθευτές, συμπεριλαμβανομένων κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τις γεωργικές δραστηριότητες και την καλή διαβίωση των ζώων, βιώσιμες γεωργικές πρακτικές και τεχνικές για τη μείωση των επιπτώσεων στην υγεία του εδάφους και την ποιότητα του νερού. Αυτός ο οδηγός αποτελεί ένα εξαιρετικό εργαλείο για να διασφαλιστεί ότι η επιλογή τοπικών συνεργατών που υποστηρίζουν τις βασικές αξίες της εταιρείας σε κοινοτικό επίπεδο είναι ορθή [54].

5.4 Sani Resort, Χερσόνησος Κασσάνδρας

Το Sani Resort, κτισμένο στη Χερσόνησο της Κασσάνδρας στη Χαλκιδική, είναι πρωτοπόρο στη βιωσιμότητα στον κλάδο της ελληνικής φιλοξενίας, καθώς εφαρμόζει μια ολοκληρωμένη περιβαλλοντική στρατηγική στο πλαίσιο του προγράμματος βιωσιμότητας «Sani Green», συνδιάζοντας τον τουρισμό πολυτελείας με την περιβαλλοντική ευθύνη. Το Sani Resort έγινε το πρώτο πιστοποιημένο θέρετρο ουδέτερου άνθρακα στην Ελλάδα το 2020, λειτουργώντας εξ ολοκλήρου με ανανεώσιμη ηλεκτρική ενέργεια από το 2019. Σχετικά με τις πρακτικές βιώσιμης δόμησης, οι νέες κατασκευές και οι ανακαινίσεις ακολουθούν βιώσιμες πρακτικές δόμησης, ενσωματώνοντας φιλικά προς το περιβάλλον υλικά και ενεργειακά αποδοτικούς σχεδιασμούς [55,56].

Το θέρετρο χρησιμοποιεί ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων των ηλιακών συλλεκτών, για να τροφοδοτήσει διάφορες εγκαταστάσεις και να μειώσει το αποτύπωμα άνθρακα. Οι πρωτοβουλίες έργων Zero Carbon Footprint στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση των εκπομπών άνθρακα, την αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και την επένδυση σε ηλιακά πάρκα που τροφοδοτούν τα ξενοδοχεία μέσω net metering, για την περαιτέρω αύξηση της τοπικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Τα έργα εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας του Sani Resort βρίσκονται σε διαδικασία πιστοποίησης κατά ISO 14064 [57].

Το πιο σημαντικό είναι ότι κάθε πρωτοβουλία Sani Green υποστηρίζεται από καλά καθορισμένες πολιτικές και μετρήσιμους στόχους, όλα σύμφωνα με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ. Μερικές αξιοσημείωτες επιτυχίες του προγράμματος περιλαμβάνουν μείωση κατά 3% στη χρήση ενέργειας το 2019, μείωση 48% στη χρήση νερού ανά επισκέπτη από το 2016 και την ανακύκλωση 219 τόνων γυαλιού μόνο το 2019 [56,57].

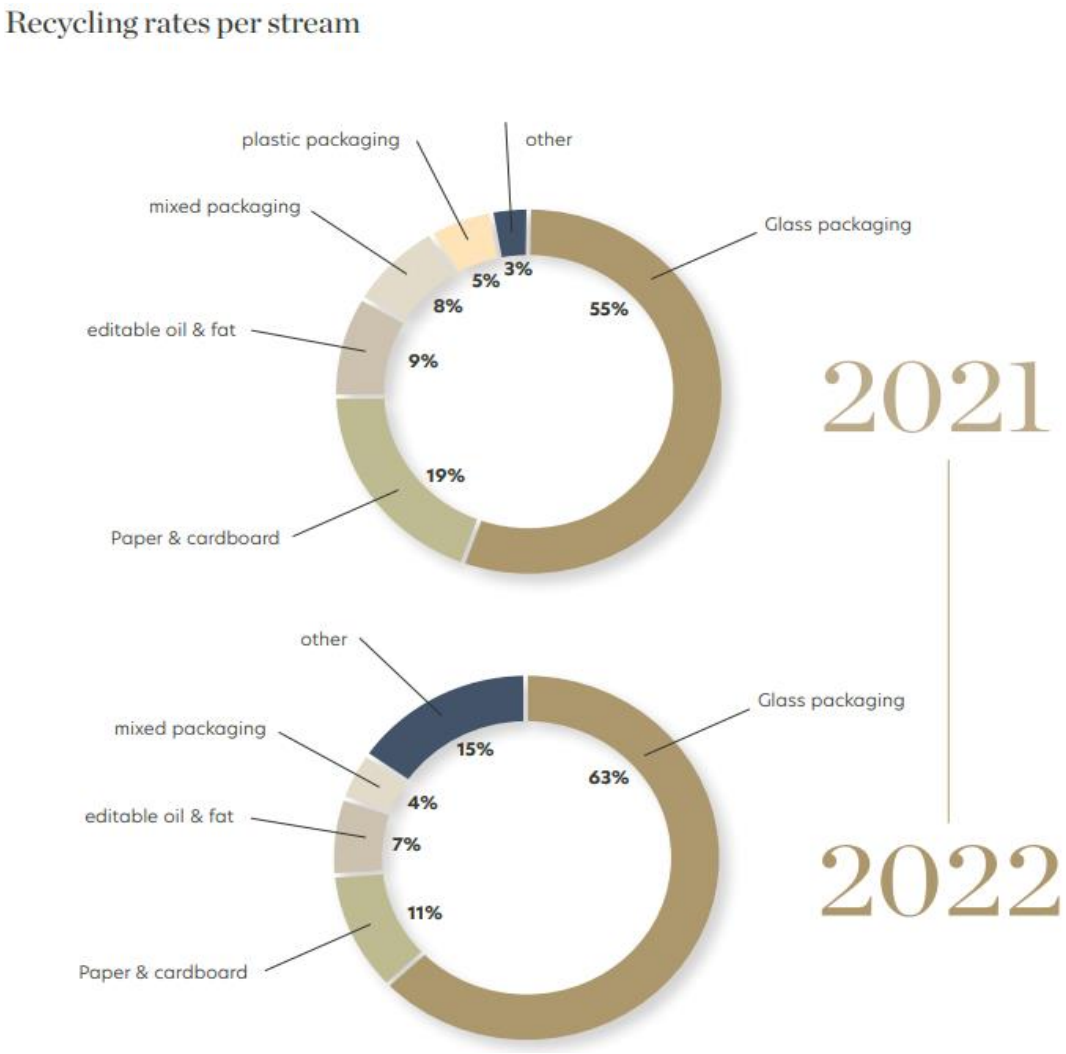
Το θέρετρο έχει στόχο να επιτύχει μηδενικά απόβλητα έως το 2024. Για το λόγο αυτό, έχουν απαγορεύσει τα πλαστικά μιας χρήσης ενώ έχουν εισαγάγει αποτελεσματικά συστήματα ανακύκλωσης μειώνοντας σημαντικά τα συνολικά απόβλητα μέσω κοινοτικής εκπαίδευσης και εκπαίδευσης των εργαζομένων [57].

Η διατήρηση της τοπικής βιοποικιλότητας είναι υψίστης σημασίας για το Resort Sany, καθώς η συμμετοχή στο έργο για τους Υγροτόπους εστιάζει στην προστασία και την εκπαίδευση. Με έκταση περίπου 110 εκταρίων, οι υγρότοποι φιλοξενούν πάνω από 225 είδη πουλιών, με πολλά από αυτά σπάνια και παγκοσμίως απειλούμενα ενώ επίσης περιλαμβάνει οικολογικά ταξίδια όπως παρατήρηση πουλιών και μελισσοκομία. Επιπροσθέτως, υποστηρίζει ένθερμα

το μεγαλύτερο Bee Spot στην Ελλάδα για να υποστηρίξουν τους πληθυσμούς των επικονιαστών όπως και τη βιοποικιλότητα. Σε συνεργασία με την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, πραγματοποιούνται ξεναγούμενα οικολογικά ταξίδια όπου οι επισκέπτες μπορούν να μάθουν περισσότερα για το όραμα του Sani Resort για το μέλλον του αειφόρου τουρισμού. Ο βιώσιμος εξωραϊσμός στο Sani Resort περιλαμβάνει αυτοφυή και ανθεκτικά στην ξηρασία φυτά για την ελαχιστοποίηση της χρήσης νερού [57].

Στο παρακάτω Σχήμα 2 που απεικονίζει τα ποσοστά ανακύκλωσης ανά κατηγορία, παρατηρούμε ότι για το έτος 2022 η μείωση στη κατανάλωση χαρτιού γυάλινης συσκευασίας ήταν 63% έναντι 55% το έτος 2021, η μείωση της χρήσης χαρτιού και χαρτονιού το 2022 ήταν 11% ενώ το 2021 19%, στο επεξεργάσιμο λάδι & λίπος το 2022 ήταν 7% ενώ το 2021 ήταν 9%, η χρήση της μικτής συσκευασίας το 2022 ήταν 4% ενώ το 2021 ήταν 8%, η χρήση πλαστικής συσκευασίας το 2021 ήταν 5% και άλλες χρήσεις το 2022 ήταν 15% ενώ το 2021 ήταν μόλις 3%.

Σχήμα 2. Ποσοστά ανακύκλωσης ανά κατηγορία https://cms.sani-resort.com/media/5aqmohs5/sani-resort-ikos-resorts-2020-final-esg-report_-february-2022.pdf

Επίσης, συνεχίζει να υποστηρίζει το Thermaikos Dolphin Project, σε συνεργασία με τη μη κερδοσκοπική iSea, και να παρακολουθεί συστηματικά και να χαρτογραφεί τον πληθυσμό των

δελφινιών στην περιοχή της Χαλκιδικής. Προωθεί εκπαιδευτικές δραστηριότητες με στόχο την ενημέρωση των νεότερων επισκεπτών του SANI Resort για τη βιοποικιλότητα στην Ελλάδα, με επίκεντρο τα κήτη και την εκπαίδευση των επισκεπτών για τη θαλάσσια βιοποικιλότητα [58].

Το Sani Resort στηρίζει και προβάλλει τους τοπικούς αγρότες κάνοντας χρήση τοπικών προϊόντων και δωρίζοντας τα κέρδη από τα τρόφιμα και τα κρασί σε τοπικές τράπεζες τροφίμων. Όσον αφορά τις βιώσιμες πρακτικές τροφίμων, το θέρετρο έχει δεσμευτεί να σερβίρει θαλασσινά με βιώσιμη προέλευση για την προστασία της θαλάσσιας ζωής [58].

Η πρωτοβουλία δωρεάς του Sani Resort ενθαρρύνει τους επισκέπτες να δωρίσουν ανεπιθύμητα αντικείμενα, τα οποία στη συνέχεια ανακυκλώνονται ή δίνονται σε ευάλωτες κοινότητες. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι το θέρετρο έχει επίσης εφαρμόσει τεχνητή νοημοσύνη (Artificial Intelligence-AI) για τη μείωση της σπατάλης τροφίμων [57,58].

5.5 Costa Navarino Μεσσηνίας

Το Costa Navarino στη Μεσσηνία στην νοτιοδυτική Πελοπόννησος πρωτοστατεί στη βιωσιμότητα, δίνοντας έμφαση στην εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής περιβαλλοντικής διαχείρισης όπως και στην ανάπτυξη της κοινότητας. Η επιτυχία της Costa Navarino στην προώθηση της βιωσιμότητας πηγάζει από την ολιστική προσέγγισή της, ενσωματώνοντας την περιβαλλοντική διαχείριση, τη συμμετοχή της κοινότητας και τις βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές [59].

Ο σχεδιασμός του Navarino Dunes βασίζεται στις αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής και είναι πλήρως εναρμονισμένος με τα παραδοσιακά αρχιτεκτονικά πρότυπα της περιοχής όσον αφορά τη μορφή, τον όγκο και την κλίμακα, προστατεύοντας την ακεραιότητα του τοπικού τοπίου, του ορίζοντα και της κορυφογραμμής, ενώ διαθέτει φυτεμένες (πράσινες) στέγες που περιλαμβάνουν συνολικά 27.500 φυτά και δέντρα. Οι αμφιθεατρικά διαρρυθμισμένες βίλες με «ζωντανές στέγες» φυτεμένες με αυτοφυή βλάστηση, ενισχύουν τη βιοποικιλότητα και τη δημιουργία οικοτόπων. Ο σχεδιασμός και ο προσανατολισμός του κτιρίου βελτιστοποιεί τη χρήση φυσικών στοιχείων, οδηγώντας σε συνολική μείωση της κατανάλωσης ενέργειας [59].

Δίνοντας προτεραιότητα στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, την αποτελεσματική χρήση των πόρων, την υποστήριξη της τοπικής κοινότητας και την εκπαίδευση των επισκεπτών, το θέρετρο θέτει ένα σημείο αναφοράς για τον αειφόρο τουρισμό στην περιοχή και πέρα από αυτήν [59].

Διαθέτει μια ολοκληρωμένη περιβαλλοντική στρατηγική διαχείρισης νερού καταρχάς, μια και το θέρετρο έχει προχωρήσει στη χρήση επεξεργασμένων λυμάτων για άρδευση και στη εφαρμογή τεχνολογιών εξοικονόμησης νερού για την ελαχιστοποίηση της κατανάλωσης [59].

Η Costa Navarino χρησιμοποιεί ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, με στόχο να ελαχιστοποιήσει το αποτύπωμά τους άνθρακα, μειώνοντας την εξάρτησή της από ορυκτά καύσιμα. Ο ενεργειακά αποδοτικός σχεδιασμός των κτιρίων και των υποδομών αναδεικνύεται στα κτίρια και τις υποδομές που έχουν σχεδιαστεί για να μεγιστοποιούν την ενεργειακή απόδοση, χρησιμοποιώντας μόνωση, φυσικό φωτισμό και ακριβή παρακολούθηση της ενέργειας για βελτιστοποίηση της κατανάλωσης.

Η Costa Navarino έχει επιτύχει μείωση 80% στις εκπομπές του προορισμού για το 2022, σε σύγκριση με τα στοιχεία του 2019 και στοχεύει να φτάσει σε επίπεδο μηδενικών λειτουργιών

για τις εγκαταστάσεις του προορισμού έως το 2050 ως μέρος της συνολικής στρατηγικής απαλλαγής από τις ανθρακούχες εκπομπές [60].

Οι οικοδομικές πρακτικές στο Costa Navarino δίνουν προτεραιότητα στη χρήση τοπικών υλικών και φιλικών προς το περιβάλλον σχεδίων για να συνδυάζονται με το φυσικό τοπίο, ελαχιστοποιώντας οποιαδήποτε οικολογική διαταραχή που θα μπορούσε να προκληθεί [60].

Η Costa Navarino συνεργάστηκε με το WWF Ελλάς για να μειώσει δραστικά τα πλαστικά μιας χρήσης, επιτυγχάνοντας μείωση 38% στα πλαστικά που σχετίζονται με επισκέπτες έως το 2022 σε σύγκριση με το 2019. Αυτή η συνεργασία έρχεται ως φυσικό βήμα, σύμφωνα με τη συμμετοχή της Costa Navarino στην Παγκόσμια Πρωτοβουλία Πλαστικών Τουρισμού του ΟΗΕ, με επικεφαλής το UNEP και τον UNWTO σε συνεργασία με το Ίδρυμα Ellen MacArthur [59,60].

Το θέρετρο διαθέτει ισχυρά προγράμματα ανακύκλωσης για την αποτελεσματική διαχείριση και μείωση των απορριμμάτων, ενώ τα οργανικά απόβλητα κομποστοποιούνται και χρησιμοποιούνται στον εξωραϊσμό, συμβάλλοντας σε μια με τον τρόπο αυτό σε μια προσέγγιση κυκλικής οικονομίας [61].

Ως μέρος της διαδικασίας αναγνώρισης θετικών και αρνητικών επιπτώσεων, στο παρακάτω Πίνακα 1 απεικονίζεται η λίστα των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του Costa Navarino όσον αφορά τους πυλώνες του φυσικού περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της οικονομίας, σύμφωνα με τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης Ηνωμένων Εθνών (United Nations Sustainable Development Goals-UN SDG's). Η λίστα των περιβαλλοντικών επιπτώσεων περιλαμβάνει στη κατηγορία του φυσικού περιβάλλοντος τη κλιματική σταθερότητα/αέρα, το χώμα, το είδος/βιότοπος, τα υδατικά σώματα, την ένταση των πόρων και την διαχείριση των αποβλήτων [62,63].

Στη κατηγορία της κοινωνικής επίδρασης περιλαμβάνονται οι τομείς της ιδιωτικότητας δεδομένων, της υγείας και της ασφάλειας, του νερού, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και της κληρονομιάς, της απασχόλησης και της ισότητας (Πίνακας 1). Ενώ στη κατηγορία της οικονομίας περιλαμβάνονται οι κατηγορίες του κράτους δικαίου, της άνθησης των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (Micro, Small and Medium Enteprises-MSME) και των υποδομών [63].

Η Costa Navarino ίδρυσε το Navarino Environmental Observatory NEO σε συνεργασία με ακαδημαϊκά ιδρύματα για τη διεξαγωγή έρευνας και την προώθηση της κατανόησης της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεών της στην περιοχή της Μεσογείου. Το θέρετρο δίνει έμφαση στη διαφάνεια δημοσιεύοντας τακτικά εκθέσεις βιωσιμότητας που περιγράφουν λεπτομερώς τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και την πρόοδό του προς τους στόχους αειφορίας [61].

Το Costa Navarino συμμετέχει σε έργα αποκατάστασης οικοτόπων και διευθύνει ένα ερευνητικό κέντρο βιοποικιλότητας. Έχουν δημιουργήσει προστατευμένες περιοχές εντός του θερέτρου για τη διατήρηση της εγγενούς χλωρίδας και πανίδας [62].

Πίνακας 1. Λίστα περιβαλλοντικών επιπτώσεων https://www.costanavarino.com/wp-content/uploads/2024/02/sustainability-report-2021-22-1.pdf

PILLAR	IDENTIFIED POSITIVE IMPACT AREAS	UN SDGs
Natural Environment	1 CLIMATE STABILITY/AIR	
	2 SOIL	
	3 SPECIES/HABITAT	
	4 WATERBODIES	
	5 RESOURCE INTENSITY	
	6 WASTE	
Social	7 DATA PRIVACY	
	8 HEALTH & SAFETY	
	9 WATER	
	10 EDUCATION	
	11 CULTURE & HERITAGE	
	12 EMPLOYMENT	
	13 EQUALITY	
Economic	14 RULE OF LAW	
	15 FLOURISHING MSMEs	
	16 INFRASTRUCTURE	

Το θέρετρο εμπλέκει ενεργά τους επισκέπτες και την τοπική κοινότητα σε προσπάθειες αειφορίας μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών καθαρισμού, όπως το πρόγραμμα Clean Messinia, που έχει στόχο την απαλλαγή από τα απόβλητα της περιοχής και την προώθηση της περιβαλλοντικής διαχείρισης. Επιπροσθέτως, προωθεί οικολογικές δραστηριότητες ενθαρρύνοντας τους επισκέπτες να συμμετέχουν σε φιλικές προς το περιβάλλον δράσεις, όπως περιπάτους στη φύση, παρατήρηση πουλιών και πολιτιστικές περιηγήσεις [61,62].

Όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον, προωθεί τον μετριασμό και την προσαρμογή στη κλιματική αλλαγή, τη διατήρηση υδάτινων πόρων, τη προστασία και αποκατάσταση των οικότοπων και των ειδών, την ελαχιστοποίηση και προώθηση της κυκλικής οικονομίας και της έντασης των πόρων όπως είχε επισημανθεί και στον Πίνακα 1 βάση των 17 UN SDG 's (Πίνακας 2) [63,68].

Πίνακας 2. Κατηγορίες περιβαλλοντικής και κοινωνικής επίδρασης https://www.costanavarino.com/wp-content/uploads/2024/02/sustainability-report-2021-22-1.pdf

PILLAR	MATERIAL TOPICS	IMPACT GENERATED	UN SDGs
Social	CONTRIBUTION TO EMPLOYMENT	+	
Natural Environment	MITIGATION AND ADAPTATION TO CLIMATE CHANGE	+ −	
Social	SUPPORT FOR INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT	+	
Natural Environment	PRESERVATION OF WATER RESOURCES	+ −	
Natural Environment	PROTECTION AND RESTORATION OF SPECIES AND HABITATS	+ −	
Natural Environment	WASTE MINIMIZATION AND PROMOTION OF CIRCULAR ECONOMY	+ −	
Social	PROMOTION OF HEALTH, SAFETY AND WELLBEING OF EMPLOYEES AND GUESTS	+ −	
Natural Environment	RESOURCE INTENSITY*	−	

+ positive impact − negative impact

Τα ξενοδοχεία έχουν εμπλακεί περισσότερο από ποτέ σε βιώσιμες πρακτικές, όχι μόνο για να γλιτώσουν από τις επιπτώσεις και το κόστος της κλιματικής αλλαγής, αλλά επειδή το απαιτούν κυρίως πλέον οι ίδιοι οι πελάτες τους. Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες υπογραμμίζουν τη δέσμευση ελληνικών ξενοδοχείων όπως το Costa Navarino για βιωσιμότητα και περιβαλλοντική διαχείριση, θέτοντας σημεία αναφοράς για φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές στον κλάδο της φιλοξενίας [61,63].

Ως αποτέλεσμα της ανάλυσης σημαντικότητας, στο Πίνακα 2 γίνεται λόγος για τον κοινωνικό πυλώνα όπου το Costa Navarino ασκεί επίδραση στους τομείς που αφορούν την συνεισφορά στην απασχόληση, την υποστήριξη ανάπτυξης υποδομών, όπως και στη προώθηση της υγείας, ασφάλειας και ευημερίας των εργαζομένων και των φιλοξενούμενων [63].

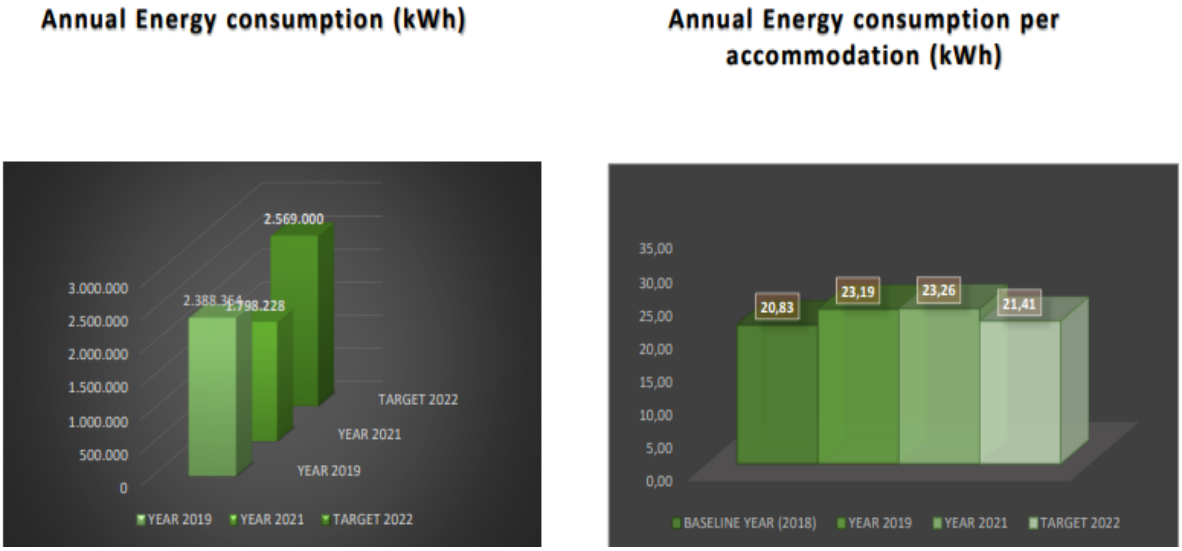
Στα πλαίσια του έργου COASTAL το 2022 εστιάζοντας στην ανάπτυξη ποσοτικών δυναμικών μοντέλων συστημάτων που θα χρησιμοποιηθούν ως βάση για συζητήσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη συζητήθηκε η βιωσιμότητα και η τοπική ανάπτυξη δημιουργούντας μια νέα κουλτούρα στην τοπική κοινότητα. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η κληρονομιά της COASTAL είναι η ανάπτυξη μιας Πλατφόρμας Ανταλλαγής Γνώσης (Knowledge Exchange Platform-KEP), η οποία δίνει πρόσβαση σε γνώσεις, λύσεις και εμπειρίες από έξι αγροτικές-παράκτιες περιοχές σε όλη την Ευρώπη [63].

Από το 2022, το NEO συμμετέχει ενεργά σε δύο νέα έργα της ΕΕ, που επικεντρώνεται στην έρευνα και την καινοτομία (SALAM-MED: Sustainable Approaches to Land and Water Management in Mediterranean Drylands) και το άλλο χρηματοδοτείται από το ERASMUS+ με επίκεντρο την εκπαίδευση μέσω Τεχνολογιών Εικονικής Πραγματικότητας (GeoVT) [63,64].

5.6 Crecotel, Hotels & Resorts

Η Crecotel αποτελεί το μεγαλύτερο Ελληνικό όμιλο πολυτελούς φιλοξενίας και συμμετέχει ενεργά σε διάφορες πρωτοβουλίες αειφορίας για την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών της επιπτώσεων και την προώθηση πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον και τις τοπικές κοινωνίες. Η Crecotel χρησιμοποιεί τεχνολογίες και πρακτικές εξοικονόμησης ενέργειας, όπως φωτισμό LED, ενεργειακά αποδοτικές συσκευές και έξυπνα συστήματα διαχείρισης ενέργειας (HVAC) για τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας [63]. Στα παρακάτω γραφήματα 5 και 6 υπογραμμίζεται η ετήσια μείωση κατανάλωσης ενέργειας όπως και η ετήσια κατανάλωση ενέργειας ανά χώρο διαμονής στα Crecotel, Hotels and Resorts μεταξύ 2019 και 2022 [66].

Γραφήματα 5 & 6. Κατανάλωση ενέργειας https://www.grecotel.com/luxme-damadama/wp-content/uploads/sites/8/2023/11/GRECOTEL-LUX.ME-DAMA-DAMA-Sustainability-Report-2021.pdf

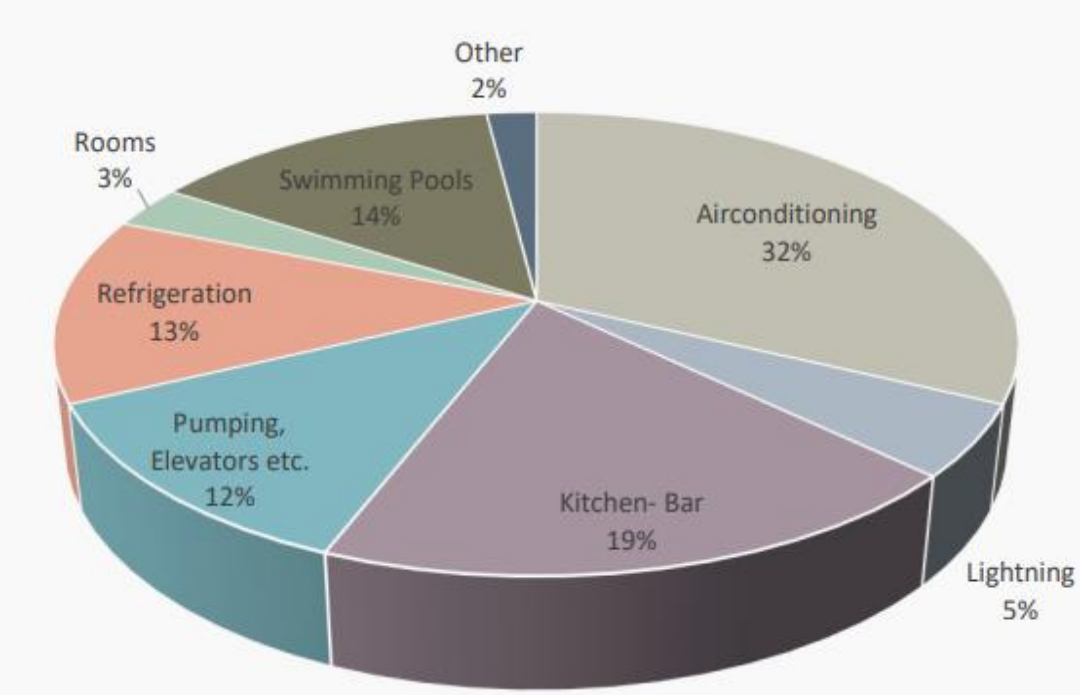
Με γνώμονα την υψηλή περιβαλλοντική συνείδηση, η αλυσίδα ξενοδοχείων επιλέγει και κάνει χρήση πιστοποιημένων καθαριστικών και χημικών, με φιλικές προς το περιβάλλον προδιαγραφές ως προς τη συσκευασία και τη σύνθεσή τους. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται εξαιρετική ισορροπία αποτελεσματικότητας καθαρισμού μαζί με τη προστασία του περιβάλλοντος [64,63].

Προωθείται συστηματικά η χρήση αυτοφυών και ανθεκτικών στην ξηρασία φυτών στον εξωραϊσμό για την ελαχιστοποίηση της ανάγκης για άρδευση, τα συστήματα ανακύκλωσης νερού όπως και εξαρτήματα χαμηλής ροής [65].

Η αλυσίδα ξενοδοχείων δίνει προτεραιότητα στην προμήθεια τοπικών και βιολογικών προϊόντων για τα εστιατόριά της, υποστηρίζοντας τους ντόπιους αγρότες και μειώνοντας τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των μεταφορών [63].

Στο παρακάτω γράφημα 7 τονίζεται το 2021 η μείωση της χρήσης Airconditioning κατά 32%, του φωτισμού 5%, της χρήσης ηλεκτρισμού στη κουζίνα και στο μπαρ 19%, της χρήσης αντλήσεων και ανελκυστήρων κατά 12%, της ψύξης κατά 13%, των δωματίων κατά 3%, των πισινών κατά 14% και άλλων μικρότερων κατηγοριών κατά 2% (Γράφημα 7).

Γράφημα 7. Αποτελεσματική μείωση χρήσης ενέργειας. https://www.grecotel.com/luxme-damadama/wp-content/uploads/sites/8/2023/11/GRECOTEL-LUX.ME-DAMA-DAMA-Sustainability-Report-2021.pdf

Εφαρμόζει μέτρα εξοικονόμησης νερού, συμπεριλαμβανομένων συσκευών χαμηλής ροής, συστημάτων ανακύκλωσης νερού και υπεύθυνων πρακτικών διαχείρισης του νερού για τη διατήρηση αυτού του ζωτικού πόρου. Επιπροσθέτως, εστιάζει στη μείωση των απορριμμάτων μέσω προγραμμάτων ανακύκλωσης, κομποστοποίηση οργανικών απορριμμάτων και ελαχιστοποίηση της χρήσης πλαστικών μιας χρήσης, ενθαρρύνοντας τους επισκέπτες να συμμετάσχουν σε αυτές τις προσπάθειες [63,65,66].

Η Crecotel συμμετέχει σε δραστηριότητες που στοχεύουν στην προστασία των τοπικών οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας, διατηρώντας και αποκαθιστώντας τα φυσικά τοπία για τη διατήρηση της τοπικής χλωρίδας και πανίδας. Αυτό περιλαμβάνει τη διατήρηση των φυσικών τοπίων και την υποστήριξη έργων διατήρησης της άγριας ζωής. Επιπροσθέτως, υλοποιούνται πολλά περιβαλλοντικά προγράμματα και συνεργασίες (ΑΡΧΕΛΩΝ, WWF) που στόχο έχουν την προστασία και την διατήρηση των οικοσυστημάτων [63,65,66].

Στο παρακάτω Πίνακα 3 επισημαίνεται η σημασία της υιοθέτησης ανακύκλωσης αποβλήτων που ακολουθεί η Crecotel για το έτος 2021, καθώς το 2% του μαγειρικού λαδιού, το 39% γυάλινων και το 12% των πλαστικών αντικειμένων, το 46% των χάρτινων συσκευασιών ανακυκλώνονται συστηματικά, ενώ στο 56% φθάνει το ποσοστό εκτροπής αποβλήτων από χωματερές (Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Ανακύκλωση αποβλήτων https://www.grecotel.com/luxme-damadama/wp-content/uploads/sites/8/2023/11/GRECOTEL-LUX.ME-DAMA-DAMA-Sustainability-Report-2021.pdf

2021	kg	Percent
Cooked Oil:	110	2 %
Glass:	3683	39 %
Plastic:	1484	12 %
Paper/Packaging:	4900	46 %
Rest	80	1 %

56%

waste diversion rate from landfills (non-hazardous waste)

Επίσης συνεργάζεται στενά με τις τοπικές κοινότητες για την υποστήριξη και την διασφάλιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την προώθηση των τοπικών παραδόσεων και τη συμμετοχή σε κοινοτικά αναπτυξιακά έργα στη περιοχή της Μεσογείου. Ενθαρρύνει τους επισκέπτες να συμμετάσχουν σε πολυάριθμες δράσεις, προσφέροντας πράσινες δραστηριότητες για την προώθηση του υπεύθυνου τουρισμού, όπως είναι οι Ημέρες Περιβάλλοντος GRECOTEL [63,64].

Η Crecotel επενδύει στη περιβαλλοντική εκπαίδευση του προσωπικού της ώστε να γίνεται πράξη στις καθημερινές λειτουργίες και την παροχή υπηρεσιών προσφέροντας μια αυθεντική εμπειρία και μια πολυτελή και εγκάρδια φιλοξενία στους επισκέπτες [64,66].

Η ξενοδοχειακή αλυσίδα προσπαθεί και τηρεί τα διεθνή πρότυπα, συμμετέχοντας σε παγκόσμιες πρωτοβουλίες βιωσιμότητας και λαμβάνοντας διάφορες πιστοποιήσεις και βραβεία, όπως το το Green Key, το Travelife, το Blue Flag. Επίσης είναι μέλος του Δικτύου του Οικουμενικού Συμφώνου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την Ελλάδα σκοπεύοντας στην εφαρμογή καθολικών αρχών βιωσιμότητας και τη λήψη μέτρων για την υποστήριξη των στόχων του ΟΗΕ [65,67,68].

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, οι λειτουργίες του ξενοδοχείου επηρεάζουν το φυσικό περιβάλλον. Ωστόσο, η βιωσιμότητα στον ξενοδοχειακό κλάδο, ιδιαιτέρως στην μεταπανδημική εποχή, περιλαμβάνει ένα ευρύτερο φάσμα πρακτικών που σχετίζονται επίσης με οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους. Ένα πραγματικά βιώσιμο ξενοδοχείο αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, υποστηρίζοντας παράλληλα την τοπική οικονομία, την κοινότητα, συμβάλλοντας στη παροχή ξενοδοχειακών εμπειριών υψηλής ποιότητας για τους επισκέπτες και για τους εργαζόμενους. Προωθεί τη σωστή χρήση των φυσικών πόρων, διατηρώντας βασικές οικολογικές διαδικασίες, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς και της βιοποικιλότητας [68]. Πολύ σημαντικός αναδεικνύεται ο ρόλος των πιστοποιήσεων βιωσιμότητας, καθώς χρησιμεύουν ως βιώσιμα εργαλεία για τον μετριασμό του αρνητικού αντίκτυπου των πιστοποιημένων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, αλλά και για την ανάδειξη της ευνοϊκής θετικής επίδρασης που δέχονται τελικά από τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Ζητήματα που αφορούν τη περιβαλλοντική επίπτωση, την οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα αλλά και την ενσωμάτωση των πρακτικών αειφορίας είναι κοινά στις ξενοδοχειακές μονάδες τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Αναλύοντας τη πολιτική βιωσιμότητας που ακολουθούν παρατηρούμε ότι τα ελληνικά ξενοδοχεία μοιράζονται πολλές παρόμοιες θεμελιώδεις πρακτικές βιωσιμότητας με τα ομόλογά τους σε άλλα μέρη της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Ωστόσο, τα περιφερειακά χαρακτηριστικά, το ρυθμιστικό περιβάλλον και οι πολιτιστικοί παράγοντες συμβάλλουν σε ευδιάκριτες διαφορές που παρουσιάζουν.

Για το λόγο αυτό, οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις θα πρέπει να υιοθετήσουν προγράμματα ευαισθητοποίησης για την δέσμευση και την εκπαίδευση επισκεπτών και εργαζομένων προωθώντας τη λήψη καινοτομικών πρωτοβουλιών ενίσχυσης της περιβαλλοντικής κουλτούρας. Η αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς των επισκεπτών θα μπορούσε να επηρεάσει καταλυτικά την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής για βιώσιμη ξενοδοχειακή ανάπτυξη.

Βιβλιογραφία

1. Gössling, Stefan, Martin Balas, Marius Mayer, and Ya-Yen Sun. "A review of tourism and climate change mitigation: The scales, scopes, stakeholders and strategies of carbon management." Tourism Management 95 (2023): 104681.

2. Filimonau, V., Santa Rosa, M., Franca, L. S., Creus, A. C., Ribeiro, G. M., Molnarova, J., ... & Safaei, A. (2021). Environmental and carbon footprint of tourist accommodation: A comparative study of popular hotel categories in Brazil and Peru. Journal of Cleaner Production, 328, 129561.

3. World Sustainable Hospitality Alliance (2023). Building Green and Resilient Hotels: Investing in our Planet. https://sustainablehospitalityalliance.org/building-green-resilient-hotels-ifc/

4. Malhotra, R. (2022). Importance of sustainability in hospitality industry. https://hospitality.economictimes.indiatimes.com/news/speaking-heads/importance-of-sustainability-in-hospitality-industry/94343844

5. Cost vs Conscience: Booking.com Delves into the Dilemma Dividing Sustainable Travel in 2023 (2023). https://news.booking.com/cost-vs-conscience-bookingcom-delves-into-the-dilemma-dividing-sustainable-travel-in-2023/

6. POPȘA, R. E. (2023). Importance of Sustainability in the Hotel Industry. Expert Journal of Business and Management, 11(2).

7. Abbass, K., Qasim, M. Z., Song, H., Murshed, M., Mahmood, H., & Younis, I. (2022). A review of the global climate change impacts, adaptation, and sustainable mitigation measures. Environmental Science and Pollution Research, 29(28), 42539-42559.

8. Cromwell, E. (2023). The Sustainable Consumer 2023. https://www.deloitte.com/uk/en/Industries/consumer/research/sustainable-consumer.html

9. Yue, B., Sheng, G., She, S., & Xu, J. (2020). Impact of consumer environmental responsibility on green consumption behavior in China: The role of environmental concern and price sensitivity. Sustainability, 12(5), 2074.

10. Goffi, G., Masiero, L., & Pencarelli, T. (2018). Rethinking sustainability in the tour-operating industry: Worldwide survey of current attitudes and behaviors. Journal of cleaner production, 183, 172-182.

11. Fallah Shayan, N., Mohabbati-Kalejahi, N., Alavi, S., & Zahed, M. A. (2022). Sustainable development goals (SDGs) as a framework for corporate social responsibility (CSR). Sustainability, 14(3), 1222.

12. Reda, A. (2021). The CEO Imperative: how future generations can influence companies to focus on sustainability. https://www.ey.com/en_iq/future-consumer-index/the-ceo-imperative-how-future-generations-can-influence-companies-to-focus-on-sustainability

13. Chemmanur, A & Fenech, C. (2024). Sustainability in the hospitality industry. https://www.deloitte.com/uk/en/Industries/consumer/blogs/sustainability-in-the-hospitality-industry.html

14. Abdou, A. H., Hassan, T. H., & El Dief, M. M. (2020). A description of green hotel practices and their role in achieving sustainable development. Sustainability, 12(22), 9624.

15. Kostić, M., Ratković, M., & Forlani, F. (2019). Eco-hotels as an example of environmental responsibility and innovation in savings in the hotel industry. Hotel and Tourism Management, 7(2), 47-56.

16. Sarode, M. A. (2022). Start-Up Hotels And Environment Sustainability-Benefits And Strategy. Journal of Positive School Psychology, 12041-12044.

17. Wu, C. H. (2021). Exploring green hotel competitive strategies by using the hybrid method for complex data analysis. Mathematical Problems in Engineering, 2021(1), 9982387.

18. European Travel Commission (2021). Encouraging Sustainable Tourism Practices. https://etc-corporate.org/uploads/2021/09/ETC_SUSTAINABLE_TOURISM_HANDBOOK_vs6_FINAL.pdf

19. Papallou, E., Katafygiotou, M., & Dimopoulos, T. (2024). Emerging Sustainability Trends in Tourist Facilities: A Comparative Assessment of Multiple Hotels and Resorts. Sustainability, 16(9), 3536.

20. Elkhwesky, Z., Salem, I. E., Varmus, M., & Ramkissoon, H. (2022). Sustainable practices in hospitality pre and amid COVID-19 pandemic: Looking back for moving forward post-COVID-19. Sustainable Development, 30(5), 1426-1448.

21. Abubakar, I. R., Maniruzzaman, K. M., Dano, U. L., AlShihri, F. S., AlShammari, M. S., Ahmed, S. M. S., ... & Alrawaf, T. I. (2022). Environmental sustainability impacts of solid waste management practices in the global South. International journal of environmental research and public health, 19(19), 12717.

22. Kautharah, N. Florence, L. & Devis, A. (2024). The Role Of Hospitality Industry In Economic Development Of Communities In Uganda. A Case Study Of La Grande Hotel. Metropolitan Journal Of Social And Educational Research, 3(2), 554-562.

23. Hallegatte, Stephane; Rentschler, Jun; Rozenberg, Julie. 2019. Lifelines: The Resilient Infrastructure Opportunity. Sustainable Infrastructure;. © Washington, DC: World Bank. http://hdl.handle.net/10986/31805

24. Vrabcová, P., Scholz, P., Linderová, I., & Kotoučková, H. (2024). Eco-friendly hotels and guesthouses as a new opportunity for resilience and sustainability: Evidence from the Czech Republic. Plos one, 19(4), e0301936.

25. Khatter, A. (2023). Challenges and solutions for environmental sustainability in the hospitality sector. Sustainability, 15(15), 11491.

26. Han, H. (2021). Consumer behavior and environmental sustainability in tourism and hospitality: A review of theories, concepts, and latest research. Sustainable Consumer Behaviour and the Environment, 1-22.

27. Calisto, M. D. L., Umbelino, J., Gonçalves, A., & Viegas, C. (2021). Environmental sustainability strategies for smaller companies in the hotel industry: doing the right thing or doing things right?. Sustainability, 13(18), 10380.

28. Barakagira, A., & Paapa, C. (2024). Green practices implementation for environmental sustainability by five-star hotels in Kampala, Uganda. Environment, Development and Sustainability, 26(4), 9421-9437.

29. Han, H., Lee, J. S., Trang, H. L. T., & Kim, W. (2018). Water conservation and waste reduction management for increasing guest loyalty and green hotel practices. International Journal of Hospitality Management, 75, 58–66.

30. Nouh Ma'bdeh, S., Fawwaz Alrebei, O., Obcidat, L. M., Al-Radaideh, T., Kaouri, K., & Amhamed, A. I. (2023). Quantifying energy reduction and thermal comfort for a residential building ventilated with a window-windcatcher: A case study. Buildings, 13, 86.

31. Mousavi, S. A. (2022). Sustainable hotel building local assessment model: a case of Northern Cyprus. Sustainability, 14(19), 12752.

32. Greenview (2021). Net Zero For Hotels-First Edition v1.0. https://greenview.sg/wp-content/uploads/2021/12/Net-Zero-Methodology-for-Hotels-First-Edition-December-2021.pdf

33. Fuentes-Moraleda, L., Lafuente-Ibáñez, C., Muñoz-Mazón, A., & Villacé-Molinero, T. (2019). Willingness to pay more to stay at a boutique hotel with an environmental management system. A preliminary study in Spain. Sustainability, 11(18), 5134.

34. Kautish, P., Sharma, R., Mangla, S. K., Jabeen, F., & Awan, U. (2021). Understanding choice behavior towards plastic consumption: An emerging market investigation. Resources, Conservation and Recycling, 174, 105828.

35. Xu, L., Mohammad, S. J., Nawaz, N., Samad, S., Ahmad, N., & Comite, U. (2022). The role of CSR for de-carbonization of hospitality sector through employees: A leadership perspective. Sustainability, 14(9), 5365.

36. Abdou, A. H., Hassan, T. H., & El Dief, M. M. (2020). A description of green hotel practices and their role in achieving sustainable development. Sustainability, 12(22), 9624.

37. Singh, N., Cranage, D., & Lee, S. (2014). Green strategies for hotels: Estimation of recycling benefits. International journal of hospitality management, 43, 13-22.

38. Pulido-Fernández, J. I., & López-Sánchez, Y. (2016). Are tourists really willing to pay more for sustainable destinations?. Sustainability, 8(12), 1240.

39. Dang-Van, T., Vo-Thanh, T., Wang, J., Nguyen, H. V., & Nguyen, N. (2023). Green hotel practices and consumer revisit intention: A mediating model of consumer promotion

focus, brand identification, and green consumption value. Journal of Vacation Marketing, 13567667231164630.

40. Zareh, N., Nassar, M., Barakat, M., & Ramzy, Y. (2023). Impact of green practices on hotel guests' satisfaction: The role of perceived motives, attributes, and service outcomes. Pharos International Journal of Tourism and Hospitality, 2(1), 1-17.

41. Qubbaj, A. I., & Signes, A. P. Factors Motivating Customers to Pay More for Staying in Green Hotels.

42. Hinton, T. (2024). Where Hoteliers Feel Most Threatened by Climate Change. https://www.statista.com/chart/32242/share-of-hoteliers-who-believe-that-climate-change-will-have-a--very--high-impact-on-their-business-in-the-next-3-years/

43. Yanan, L. I. (2023). Relationship between perceived threat of artificial intelligence and turnover intention in luxury hotels. Heliyon, 9(8).

44. Prakash, S., Sharma, V. P., Singh, R., & Vijayvargy, L. (2022). Adopting green and sustainable practices in the hotel industry operations-an analysis of critical performance indicators for improved environmental quality. Management of Environmental Quality: An International Journal, 34(4), 1057-1076.

45. Savoy (2021). Sustainable Initiatives. https://www.thesavoylondon.com/about-us/sustainability-initiatives/

46. Royal Savoy (2021). Environmental Sustainability Report 2021. https://www.savoysignature.com/media/6919/environmental-sustainability-report-2021-royal-savoy.pdf

47. Savoy Collection (2024). Sustainability. https://www.thesavoycollection.com/home/about-the-savoy-collection/sustainability-at-the-savoy/

48. Savoy Hotel (2023). Savoy Hotel ESG practices. https://savoyhotel.gr/savoy-hotel-esg-practices/

49. Hotel Adlon Kempinsi Berlin (2024). Sustainability. https://www.kempinski.com/en/hotel-adlon/overview/hotel-information/sustainability

50. Kempinski Hoteliers (2024). Green Collection. Embrace responsible travel, for a sustainable world. https://www.kempinski.com/en/loyalty/green-collection

51. Hotel Adlon Kempinski Berlin (2023). Sustainability declaration. https://www.kempinski.com/en/hotel-adlon/exclusive/sustainability-declaration

52. Marriott Bonvoy Events (2022). How Marriott is Expanding its Sustainable Practices for Events. https://marriottbonvoyevents.com/news-and-highlights/article/372/how-marriott-is-expanding-its-sustainable-practices-for-events

53. Marriott International (2019). Sustainability Policy. https://serve360.marriott.com/wp-content/uploads/2019/05/Sustainability-Policy2.pdf

54. Journal Des Palaces (2023). Marriott International Celebrates Milestone on Journey Towards Net-Zero. https://www.journaldespalaces.com/en/pressrelease-70191-Marriott-International-celebrates-milestone-on-journey-towards-net-zero.html

55. Sani Resort (2024). Sustainability. In Harmony with Nature. https://sani-resort.com/sustainability

56. Sani Resort (2020). World's Leading Luxury Green Resort. https://sani-resort.com/news/world-s-leading-luxury-green-resort

57. Sani Resort (2024). Zero Carbon Footprint Project. https://sani-resort.com/sustainability/zero-carbon-footprint-project

58. Sani-ikos Group (2022). Environmental, Social and Governance Report https://cms.sani-resort.com/media/5aqmohs5/sani-resort-ikos-resorts-2020-final-esg-report_-february-2022.pdf

59. Environmental Organisation for the Preservation of the Aquatic Ecosystems (2024). Thermaikos Biodiversity Project. https://isea.com.gr/thermaikos-biodioversity-project/?lang=en

60. Costa Navarino (2024). Sustainability. Bioclimatic Architecture. https://www.costanavarino.com/environment/bioclimatic-architecture/

61. Costa Navarino (2024). Energy Management and GHC emissions. https://www.costanavarino.com/environment/energy-management-ghg-emissions/

62. Costa Navarino (2023). Sustainability is a daily practice at Costa Navarino. https://www.costanavarino.com/stories/sustainability-practices-world-tourism-day/

63. Costa Navarino (2024). Sustainability. https://www.costanavarino.com/sustainability-development/

64. Costa Navarino (2024). Sustainability Report, Temes. https://www.costanavarino.com/wp-content/uploads/2024/02/sustainability-report-2021-22-1.pdf

65. Grecotel Hotels & Resorts (2024). Περιβαλλοντική Υπευθυνότητα. https://www.grecotel.com/el/sustainability/enviromental-responsibility.html?view_in=d

66. Greta Palace (2022). Grecotel Policies. https://www.cretapalace.com/assets/media/PDF/Creta-Palace-Hotel/grecotel-policies-2022-creta-palace-english-37810.pdf

67. Crecotel (2023). Energy Reduction https://www.grecotel.com/luxme-damadama/wp-content/uploads/sites/8/2023/11/GRECOTEL-LUX.ME-DAMA-DAMA-Sustainability-Report-2021.pdf

68. Serrano-Baena, M. M., Fernández, R. E. H., Ruiz-Díaz, C., & Triviño-Tarradas, P. (2023). Promoting the sustainable recovery of hospitality in the post-pandemic era: A comparative study to optimize the servicescapes. International Journal of Environmental Research and Public Health, 20(2), 1100.